

Ludo Krivý

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 33
11/2018
17. marec 2018

Cena 0,50 €

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

ŠTASTNÉ SEDMIČKY HRADU,
KDE SA SPIEVA A TANCUJE
Strana 4.

ZNÁMY-NEZNÁMY RUKOPIS
JEDNEJ ÚKLADNEJ VRAŽDY
Strana 5.

PRESEDA MS MARIÁN GEŠPER
O STO DŇOCH VO FUNKCII
Strana 6.

JUBILEUM MÁRIE TERÉZIE
NAŠLO DOSTOJNÚ ODOZVU
Strana 8.

GUVERNÉR IMRICH KARVAŠ –
SÚDY NAMIESTO UZNANIA
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Jar je na to najvhodnejšia. Aj v Arábiách sa to začalo na jar. Na Majdane sa to síce začalo v novembri, ale vrcholilo pred štyrmi rokmi o takomto čase. Iskrou mohlo byť tam či inde čokoľvek, najmä ak si režiséri dopredu pripravili pôdu. Potom už len stačí vhodne využiť akúkoľvek, hoci aj náhodnú udalosť, napríklad aj nedávnu vraždu, tragickú smrť dvoch mladých ľudí. Účel svätí prostriedky. V prípade Majdanu bol rozprávkový – pšenica, najlepšia na svete, oddávna sa najdrahšie talianske špagety volali Taganrog, boli zo zrna v okolí mesta Taganrog na južnom Done, z rusko-ukrajinskej černoze, šesťdesiatmiliónový nenasýtený trh, lacná pracovná sila, teritórium hraničiace s Ruskom, na to ako kura na sople čakali stratégovia NATO.

Bývalý veliteľ vnútorných vojsk Ukrajiny Stanislav Šuliak, ktorý bol v centre udalostí, vlni v septembri povedal novinárom: „Rozhodnutie Ukrajiny chvíľu počkať s podpisom dohody s EÚ o vytvorení zóny voľného obchodu vyvolalo bolestivú reakciu Západu. Nasledovala politická destabilizácia situácie, organizovaná diplomatickými predstaviteľmi USA a štátov EÚ. Rozhodli sa nás vyškoliť za nepodriadení sa. Všetko to, čo sa potom udialo na Majdane od 20. novembra 2013, bolo dobre režirovaným, koordinovaným a financovaným procesom.“ Biela hlava známeho amerického kongresmana, sviatiaca v dave demonštrantov, aj neveriaceho azda presvedčí.

Takže, pozor, priatelia. Istá časť slovenskej opozície nie je zas až taká hlúpa, aby neodkukala úspešné scenáre z okolia. Jej túžba vládnuť, chuť dostať sa ku korytám štátnych objednávok je silnejšia ako morálne zábrany, vkus či logika. Kým ešte bubnovali v hale ministerstva kultúry, aspoň bola psina, hlučná síce, ale číže už. Kým boli motívom nízke mzdy a potupný sociálny status učiteľov, aspoň sa hanebne neriešené veci konečne pohli. Využívať však vo svoj prospech smrť dvoch mladých ľudí, odpornú vraždu, to sa mi už vymyká z rámca ľudskosti a vkusu. Nenechajte sa zviest'.

Ján ČOMAJ

Sviečková manifestácia pred tridsiatimi rokmi predznačila pohyb k demokracii

Osvietený Hviezdoslav, osvietený národ

Stanislav BAJANÍK – Foto: archív autora

Sviečková manifestácia na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave 25. marca 1988 na Veľký piatok, v priestore násilne uzavretom mocenskými a represívnymi zložkami bývalého režimu, s odstupom času evokuje Hviezdoslavove Žalmy a hymny, najmä „na tisícročnú pamiatku vierozvestcov sv. Cyrila a Metodeja...“

Neviem, nakoľko si účastníci pokojného zhromaždenia veriacich, ktorých bolo okolo dvoch tisíc, uvedomili, že vtedajšia jar je aj 1120. výročí povýšenia staroslovenčiny medzi štyri liturgické jazyky, spomienkou na vysvätenie našich prvých kňazov, základom našej cirkevnej provincie – zrodom najstaršieho biskupstva v strednej Európe – Nitre. A nielen to. Veriaci zo Slovenska i susednej Moravy svojím protestom takmer po 1120 rokoch sa vlastne domáhali aj obsadenia biskupských sídiel, odstránenia štátneho dirigizmu v náboženských právach občanov a slobodného dialógu s vtedajšou mocou.

■ VODA A OBUŠKY

Na to obdobie totality a prenasledovania to nebolo ani populárne, ani bezpečné, skôr až osudovo riskantné. Napriek tomu účastníci protestu, povzbudení slovenskou emigráciou i demokratickými európskymi silami, odvážne reagovali na výzvu organizátorov a... zdvihnuté hlavy dostali svoje. Ako? To je už dnes všeobecne známe. Dunajská studená voda z polievacích a zo špeciálnych zásahových vozidiel a ešte studenšie boľševické obušky v sychravom marcovom podvečere zrejme nikomu príliš nechutili.

Možno, že je menej známa okolnosť spojená s manifestáciou, pokiaľ ide o podporu susedného a slovenského sveta. Menej je aj známe, že mnohí účastníci sa neskôr angažovali v obnovenom matičnom hnutí, na ktorého pôde – a slobodne – plne

rozvíjali obrodny duchovný slovenský život. Národná knižnica MS, Krajanské múzeum MS, Štátny archív, Univerzitná knižnica v Bratislave a viaceré vedecké inštitúcie získali po roku 1990 viac dokladov a dokumentov o takmer polstoročnom úsilí slovenského exilu o obnovenie ľudských, duchovných, národných a štátotvorných práv Slovákov v režime po roku 1948. Patrí im za to vďaka.

■ VĎAKA ZA ODVAHU

Vďaka patrí žijúcim i nežijúcim, tým so sviečkami, s ružencami, so sochami Matky Božej pred pamätníkom Hviezdoslava, zadržaným v susedných uliciach, lebo na námestie bezpečnostné zložky nikoho nepus-

tili, aj tým, ktorých zásahové útvary zdržali alebo im znemožnili úmysel zúčastniť sa na manifestácii. Po roku 1968 tento odhodlaný dav znova oslovil kultúrnu, duchovnú Európu a svet. Rakúsko, Nemecko, Ameriku, Francúzsko, samozrejme Rím, Taliansko, kresťanskú Európu. Bez slov, potichu oslovil aj tzv. vtedajší socialistický svet vo východnom bloku, najmä Poľsko, Maďarsko, Ukrajinu, Rumunsko... Až po roku 1990 sme sa dozvedeli o tichých modlitbách a sympatiách občanov týchto krajín a o podpore v boji proti tomu, čo im tiež, aj keď nie vždy s príznačnou česko-slovenskou ateisticko-marxistickou rivalitou ničilo duchovný život. Prvé stretnutia na pôde Matice slovenskej po novem-

bri 1989 sa často venovali aj informáciám o týchto, dovtedy utajovaných duchovných sympatiách, aj o morálnej podpore Slovákov v bývalých socialistických krajinách.

■ ZA DUCHOVNÚ SLOBODU

Mladí Slováci z krajanského svetového exilu v tom čase nemohli študovať rímskokatolícku teológiu na Slovensku, čo však dokázali vyriešiť evanjelici najmä z Vojvodiny, Rumunska, Maďarska. A nielen to. Horšie je, že mediálna pamäť zabúda na osobnosti, kardinálov, redaktorov Slobodnej Európy, Hlasu Ameriky, Vatikánskeho rádia, predstaviteľov misií, slovenských zahraničných spolok i na vysoké duchovné európske autority, ktoré tento demokratický pohyb nielen iniciovali, diplomaticky v zahraničí zastrešovali, ale jeho ozvenu aj široko rozšírili. Táto slovensko-slovenská súdržnosť patrí medzi historické unikáty v zápasoch o duchovnú slobodu nášho národa v čase tvrdej boľševickej totality. V roku 1990 to bola v Bratislave práve Matica slovenská s Kresťanskou mládežou, ktorá na Hviezdoslavovom námestí organizovala prvú verejnú spomienku a vďaka na túto udalosť. Sviečky vymodelovali nový štátny znak. Pamätliví a účastní vzali na vedomie, že chciac-nechtiac, spolu už s už spomenutým zázemím, prispeli do obnovy aj slovenskej štátnosti. Chvalabohu, pri Hviezdoslavovi v cyrilo-metodskom výročí 868 – 1988.

3 OTÁZKY PRE:

Margarétu VYŠNÚ, riaditeľku Strediska národnostných vzťahov MS

Slovanským národom sme u nás veľa dlžní

• **Pripravuje sa vydanie doplnujúceho učebného materiálu pre základné školy Národnostné menšiny – zoznámme sa, ktorý má žiakom priblížiť národnostné menšiny v SR. Téma je to primárne matičná. To bol dôvod, že ste ako riaditeľka Strediska národnostných vzťahov iniciovali zapojenie MS do jej posúdenia?**

Považujem za samozrejmé, aby Matica slovenská participovala na tejto publikácii. Napokon, vyplýva to zo zákona o MS. Na posudku publikácie sa podieľal aj Slovenský historický ústav MS a spolupracoval pritom aj člen výboru MS Miroslav Kerekanič. Napriek tomu, že kniha pôsobí pomerne esteticky, údaje a obsahové zameranie nás doslova

pobúrili, zhodli sme sa na názore, že publikácia je po každej stránke zavádzajúca a neobjektívna, absentujú seriózne informácie z pohľadu našich národných dejín. Kniha pôsobí dojemom, že SR je multietnický štát, v ktorom Slováci mohli prežiť len vďaka iným národnostiam a menšinám majú iba práva a žiadne povinnosti.

• **Mohli by ste konkretizovať niektoré lapsusy v nej?**

Najdemagogickejšie informácie sú v kapitolách o maďarskej a rusínsko-ukrajinskej menšine, neprijateľná je používaná terminológia, ktorá nerešpektuje slovenské spisovné normy, a provokatívne je zavádzanie pojmov zo slovenských dejín v štátnom jazyku a v menšinovom jazyku

(Uhorsko/Magyarország) a nepresné sú aj historicko-štatistické údaje. Odporúčali sme materiál koncepčne prepracovať, uviesť seriózne národnostný vývin a zväziť zmenu autorského tímu. Štátny pedagogický ústav nás však ubezpečil, že na publikácii ešte pracujú.

• **Potrebnú žiaci poznať takéto témy?**

Zbytočne veľa priestoru venujeme všetkým možným menšinám a zabúdame pritom na väčšinu – slovenský národ. Pokiaľ žije menšinová téma, ľahšie sa presadzujú ich záujmy. Nenechajme sa manipulovať témami, zvolme si vlastné. Slovanským národom sme na Slovensku veľa dlžní.

Zhovárал sa Viliam KOMORA –Foto: autor

V SNN 12/2018
SI PREČITATE

■ Pavol POLLÁK, autor diela o najstaršom matičiarovi – stotiročnom Imrichovi Kružliakovi
■ Ekonomické výhľady špecializovaných ekonomických inštitúcií hovoria o dobrých časoch
■ Macedónsko sa pod vedením premiéra Zorana ZAEVA vydalo cestou, z ktorej už nebude návratu

Rokovanie Matice slovenskej a Politických väzňov Zväzu protikomunistického odboja

Obe organizácie majú svojich mučeníkov

Anna HROMJÁKOVÁ – Foto: PV ZPKO

Historicky prvé stretnutie najvyšších predstaviteľov Matice slovenskej a občianskeho združenia Politických väzňov Zväzu protikomunistického odboja sa uskutočnilo v minulých dňoch na pôde PV ZPKO. Konalo sa z iniciatívy MS a ako na stretnutí povedal jej predseda Marián Gešper, mohlo by významne prispieť k vzájomnej spolupráci členských základní oboch organizácií v regiónoch Slovenska.

Na stretnutí sa za Maticu slovenskú zúčastnili jej predseda Marián Gešper a tajomník prezídia MS Peter Mulík. Za organizáciu PV ZPKO bol na stretnutí prítomný jej predseda Ján Litecký-Šveda spoločne s podpredsedom organizácie Rafaelom Rafajom, s duchovným Jánom Košiarom a so šéfredaktorkou Svedectva Evou Zelenayovou.

■ PILIER IDENTITY

Ján Litecký-Šveda poukázal na situáciu na Západe, kde sa tzv. identitári usilujú o zachovanie svojich národných hodnôt, čo

na Slovensku reprezentuje práve Matica slovenská. Vyslovil uspokojenie nad tým, že my máme v Matici inštitúciu, ktorá stojí na slovenskej strane a nemusíme bojovať o vlastnú kultúru ako identitári na Západe. Kultúrny pilier Matice považuje za jeden z najdôležitejších, ale súčasne požiadala vedenie MS, aby nezábúdalo na vedecký historický výskum. Špeciálne politickí väzni toto očakávajú od Matice, lebo bez nich by sa nebol rozšpáľ komunistický režim. Pripomenul, že politickí väzni boli prenasledovaní za slovenské presvedčenie,

vieru a protikomunistické postoje. Zdôraznil, že za vlastenectvo Česi popravili viac Slovákov než komunisti. A pre vieru ešte aj v osemdesiatych rokoch vraždili kňazov.

■ S DÔRAZOM NA VEDU

Marián Gešper oboznámil predstaviteľov politických väzňov, že Matica slovenská stojí na dvoch veľkých pilieroch – na hnutí a vede. Ubezpečil prítomných, že pokiaľ ide o národný princíp, ten je Matice vlastný. Tiež spomenul množstvo mučeníkov z radov maticiarov. Keď v roku 1950 zlik-

Predseda Matice slovenskej Marián GEŠPER (vľavo) na rokovaní s delegáciou politických väzňov na čele s Jánom LITECKÝM-ŠVEDOM (prvý sprava).

vidovali Maticu, Alexander Hirner išiel do väzenia. Dá sa povedať – zo Sorbonny rovno za mreže. Podobný osud stihol encyklopedistov. V šesťdesiatych rokoch to boli maticári, ktorí poukázali na nerovnovážne postavenie Slovákov v spoločnom štáte. M. Gešper zdôraznil, že Matica sa hlási k týmto koreňom.

Zo strany PV ZPKO zaznela nespokojnosť s vysielaním RTVS, kde dlhodobo pociťujú jednostrannosť, nevyváženosť a požiadali vedenie Matice, aby sa usilovalo presadiť svojich odborníkov do publicistických relácií. M. Gešper

sa zmienil, že Matica sa pre svoje jednoznačne národné postoje stala akýmsi fackovacím paňákom, ale hľadá formu a obsah, aby oslovila verejnosť svojím programom. „Matica je konzervatívna inštitúcia, ale formy práce musia byť progresívne,“ pripomenul a ubezpečil vedenie PV ZPKO, že inštitúcia sa mieni s plnou zodpovednosťou venovať vede.

Vzhľadom na blízkosť nastavenia oboch organizácií dohodli sa vedúci predstaviteľia na zintenzívnení vzťahov najmä medzi regionálnymi organizáciami na Slovensku.

Mýtus o výhodnej a lacnej pracovnej sile na Slovensku sa končí

Nové podmienky na investičné stimuly

Štefan ZLATOŠ – Ilustračné foto: internet

Pre investorov bolo doteraz mimoriadne výhodné podnikáť na Slovensku za absolútne minimum mzdových nákladov, dostupnú lacnú pracovnú silu a predávať produkciu za európske či svetové ceny. To však je už minulosť. Investičné stimuly od štátu majú nové podmienky. A Slováci už tiež nechcú pracovať za žobrácke mzdy, radšej odchádzajú za prácou do zahraničia.

Nový zákon o regionálnej investičnej pomoci je nástroj, ktorý má postupne zabezpečiť, aby sa zo Slovenska stala moderná ekonomika s vysokou pridanou hodnotou. Zaráďujeme sa medzi krajiny, ktoré majú v oblasti investičných stimulov najmodernejšiu legislatívu. V tomto roku čakáme hospodársky rast na úrovni okolo štyroch percent. „Ak napríklad ponúkne investor v danom okrese vyššiu mzdu, ako je priemerná mzda v danom okrese, tak aj tá podpora zo strany štátu bude vyššia,“ vysvetlil parlamentom najnovšie schválený návrh predseda vlády Robert Fico. Naopak, ak investor

bude mať záujem ponúkať iba minimálnu mzdu, nijakej podpory od štátu

sa nedočká. Aj preto sa očakáva vyšší a dynamickejší rast pridanej hodnoty v celoslovenskom meradle.

■ INVESTIČNÍ ČAKATELIA

Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu (SARIO) pracuje v tomto období na asi stovke investičných projektov. Ak by sa ich podarilo doviest' do úspešného konca, teda k spusteniu produkcie, išlo by o ekonomický efekt asi päť miliárd eur. Ministerstvo hospodárstva informovalo, že ide o investorov z celého sveta z automobilového, zo strojárenského či z elektrotechnického priemyslu, ako

aj z oblasti cestovného ruchu. Dve tretiny týchto investícií by mali smerovať na východ a stred Slovenska. Polovica do najmenej rozvinutých okresov.

„Zmysel investičnej pomoci sa mení v tom, že sa bude presúvať od západu na východ, od priamych k nepriamym investičným stimulom. Čím bude investícia viac na východ, tým ju viac vieme podporiť. Zároveň máme záujem, aby nebola v priamej peňažnej forme, ale vo forme daňových úľav,“ vysvetlil zámer minister hospodárstva Peter Žiga. Pritom už vlni sa pomer nepriamych investičných stimulov začal zväčšovať; v roku 2017 dosiahol už viac ako päťdesiat percent.

■ OPTIMISTICKÉ VYJADRENIA

SARIO je v oficiálnych vyjadreniach mimoriadne optimistická. Podľa jej generálneho riaditeľa Róberta Šimončiča „je v súčasnosti reálnych už osemdesiat investícií v celkovej hodnote štyri miliardy eur. Je záujem o tie s vyššou pridanou hodnotou. Postupne narastá nielen

počet projektov, počet pracovných miest, ale aj kvalita investičných projektov“, informoval. Dodajme, že tretina z rozpracovaných projektov je s vyššou pridanou hodnotou.

Pri poskytovaní investičnej pomoci sa oproti súčasnosti zavádzajú tieto zmeny: vypustenie požiadavky na tvorbu pracovných miest v priemyselnej výrobe; v oblasti technologických centier a centier podnikových služieb nahrádza podmienku zamestnania podielu vysokoškolsky vzdelaných ľudí podmienka vyplácania vyšších ako priemerných miezd v danom okrese. Výraznou zmenou je tiež úprava, aby sa investičný zámer uskutočnil na jednom mieste. Zámer v prípade, že vstúpi po zvyčajných procedúrach do platnosti, ďalej prináša sprísnenie hodnotenia investičných zámerov, sprehľadnenie podmienok poskytnutia investičnej pomoci, sprísnenie podmienok ich plnenia a presné definovanie krokov orgánov štátnej správy v prípade zistenia ich porušenia. Poskytovanie investičnej pomoci sa má hodnotiť pravidelne raz za rok.

VŠIMLI SME SI

Sotva možno inakšie pomenovať tento tvárny materiál, ktorý sprevádza ľudstvo od úsvitu vekov. A aj keď najprv spĺňal čisto pragmatické potreby, stačil možno jeden nestrážnený okamih, v ktorom sa pravekému „hlinárovi“ odtlačil na práve vyrábanú nádobu trs trávy, motúzika alebo konárik a on pochopil, že jeho hrniec je krajší. Zblkla estetická iskrička, ktorá sformovala u ornamentmi pokrytú hlinu postupne posúvala bližšie k ohňu a začala ju v plameni meniť na trvácnejšiu terakotu a ďalšími stáročiami s krstným listom práškových farebných pigmentov a glazúr na kameninu, fajansu, porcelán... Láskaním zručných rúk a štetcov vznikala majolika, ale aj drobné i väčšie sošky, ktoré donedávna zdobili každú domácnosť.

Národný umelec Ignác BIZMAYER s jednou zo svojich majolikových Sloveniek.

na Slovensku zanechali habáni. Ten „posledný“, čo má deväťdesiatšesť a hlinu ako osud – ako o ňom napísal životopisnú knihu Ján Čomaj, žije a ešte tvorí v Modre-Harmónii. Skôr však, ako mu z vďaky otvorili v meste galériu, maľoval hrnčeky v Majolike, potom bol umelecký vedúci a až pri vlastnom hrnčiarstvom a rodinnom kruhu majster a človek ako chlieb...

Aj vďaka nemu zapísali majoliku do zoznamu národného dedičstva Slovenska.

Hlinené veličenstvo

Mali sme šikovných hrnčiarov aj kachliarov, veď azda ani niet väčšieho mesta, kde by nemali Hrnčiarsku ulicu... Keramikárov sme mali a máme svetových. Ferdiš Kostka, prvý národný umelec. Druhý, jedinečný Ignác Bizmayer... Do tretice by som pridal priateľa Mariána Polonského. Tomu sa už tituly neušli, ale titulovania áno, lebo je národný... Skvelú remeselnú dejinnú kapitolu

Čo mi chýbalo na samoodídenom ministrovi kultúry Maďaričovi Azda to nie je o potápajúcej sa lodi...

Táto glosa je pod hlavičkou Čo nepíšu iní – a pred pár dňami boli toho plné noviny. Napriek tomu to pasuje. Reč totiž nebude ani o demisii ministra kultúry – skôr o nedávnom ministrovi kultúry.

Muž v najlepšom tvorivom i politickom veku. Distingvovaný. Vzdelaný. Múdry. S literárnym talentom. Absolvent filmovej a televíznej scenáristiky na Vysokej škole múzických umení. V mladších rokoch televízny dramaturg, ale aj úspešný autor filmových a televíznych literárnych predlôh. Lenže z písania sa žije ťažko, viem, čo hovorím, tak ho zlákala výnosnejšia branža – reklama. Aj v nej bol úspešný. A politika. O tej však ešte nemožno hovoriť v minulom čase. Stolička ministra mu pasovala. Aj on sa v nej, zdá sa, cítil komfortne.

■ NÁRODNÉ DIVADLO?

Čosi však po celé tie roky na harmonickom obrázku akoby chýbalo. Slovenský tlkot srdca. Netrufam si bilancovať desaťročné pôsobenie M. Maďariča v ministerstvej role, ale tohto pocitu sa neviem zbaviť. Možno na nijakom inom ministrovi by mi tá absencia neprekážala, ale na najmenej pri dvoch ministroch by malo byť vlasťenectvo poznávacím znamením – u ministra školstva a ministra kultúry. Šesť či sedem rokov za jeho účinkovania v tejto úlohe neuvádzalo

Slovenské národné divadlo (vraveli mu aj „porubjakovo“) jedinú hru slovenského dramatika. Doyen našej teatrologie Dr. Milan Polák vtedy napísal, že „Slovenské národné

slovenskej spochybnil jej úlohu v súčasnosti. Považoval ju za zbytočnosť. Keď sa zhruba pred piatimi rokmi vinou dvoch-troch nečestných jedincov dostali spisovateľské obce do krajnej núdze (po pokútnom predaji polovice svojej budovy balkánskym podvodníkom) a Spolok slovenských spisovateľov si v zmysle zákona a spravodlivosti, ale aj pravdy a morálky bránil svoje práva, ťahajúc za nepomerne kratší koniec ako miliardárska loby, ponechal spisovateľov bez pomoci, bez administratívnej a právnej podpory alebo aspoň bez spoluúčasti autority ministra. Mrzí ma, ale to mu osobnosti ako Bátorová, Banáš, Hykisch, Jaroš, Rezník... budú pripomínať.

■ FOND UMENIA

Vrcholom ľadovca je Fond na podporu umenia v zložení, kde rozličné umelecké skupiny z mimovládky majú totálnu väčšinu a neodvolateľné práva. Ba čo viac: štát sa tým zbavil akejkoľvek zodpovednosti za podporu tvorcov. Menovite tých, bez ktorých by nebol vznikol!

Ján ČOMAJ

Ilustrácia: Andrej MIŠANEK
Autor je slovenský spisovateľ.

ČO INÍ NEPÍŠU

divadlo už nie je ani slovenské, ani národné“. Ministromi to neprekážalo. Raz v debate o budúcnosti Matice

Kto zdecimoval novinársky stav

Eva ZELENAYOVÁ

V týchto dňoch viac než kedykoľvek predtým sa spomína sloboda slova. A to v súvislosti s vraždou novinára Jána Kuciaka. Média hlavného prúdu zareagovali priam hystericky. Poskytovali obraz, akoby celé Slovensko žiadalo vymeniť Fica za Matoviča so Sulíkom a s Kollárom...

Bez povšimnutia médií zostalo vyhlásenie značnej časti inteligencie Slovenska, v ktorom uviedla, že „Slovensko nepotrebuje revolúciu, ktorá ho ožobráči a privedie do absolútneho chaosu, Slovensko už vôbec nepotrebuje politikov slúžiacich cudzím záujmom, nepotrebuje mimovládny strážiaci cieľ ich zahraničných donorov, nepotrebuje médiá bojujúce proti vlastnému národu“. Smrť novinára si vyžiadala aj prvú politickú obeť. Odstúpil minister kultúry Marek Maďarič. Prezident SR Andrej Kiska reagoval

na jeho demisiu slovami: „Veľmi som ocenil jeho politické gesto.“ Maďarič sa odvdčal slovami: „Dnes je jasné, že k nejakým zmenám vo vláde musí prísť.“ A svojim bývalým kolegom vo vedení strany, ktorého súčasťou bol osemnásť rokov, odkázal: „Veľmi by som želel mojim kolegom vo vedení Smeru, aby znovu našli cit pre realitu.“ Drsný odkaz najmä od kolegu, ktorý roky fungoval s nimi. Ako riešil otázku vývoja slovenského mediálneho priestoru? Môže si dovoliť nevidieť, ako sa mediálny trh štruktúruje, a nezasiahnuť, keď sa vychýli? Maďarič to vidieť nechcel. Aj preto dnes možno namietajú, či bol Ján Kuciak vôbec novinár. Lebo tlačový zákon z Maďaričovej dielne nepozná pojem novinár...

Ako vôbec mohlo dôjsť k takému hrubému pošliapaniu jedného významného stavovského

stavu? Ako sa mohol tak zdecimovať, že dnes sa za novinárov na televíznych obrazovkách nevyjadruje stavovská organizácia, ale zástupcovia tlačovej rady, ktorá nie je ničím iným než výkonným orgánom Asociácie vydavateľov tlače

KOMENTÁR

a Slovenského syndikátu novinárov. Toho syndikátu, ktorý v roku 1998 školiť novinárov na zmenu vlády. A kto sú vydavatelia tlače? Denník N vlastní majetelia spoločnosti ESET. Jeden zo spolumajiteľov Anton Zajac sa v roku 2016 stal jedným z trojice podporovateľov dnešnej politickej strany Progressívne Slovensko. V SME má zase významný podiel Penta známa z kauzy Gorila. V Novom čase a ďalších periodikách skupina Ringier Axel Springer Slovakia.

Najmä po roku 1989, keď vlastníctvo médií prechádzalo zo štátu do súkromných rúk, sa na ich vydávaní významne podieľal zahraničný kapitál. Ten určoval i obsah inzercie a pre slovenské firmy bolo priam nemožné zaplatiť si reklamu v týchto v médiách. Novinári sa stávali rukojemníkmi vlastných vydavateľov. Najlepšie to dokumentujú vybielené prvé stránky novinov zo 6. marca 1995, keď vyjadrili „znepokojenie nad snahami zvýšiť DPH pre periodickú a neperiodickú tlač, diskriminovať zahraničný kapitál v tejto oblasti...“.

Novinári hlavného prúdu i v ďalšom období ignorovali, ba vyvíjali odpor proti vláde a hľadali útočisko v medzinárodných novinárskych inštitúciách proti štandardizácii mediálneho prostredia. Pri každom pokuse prijať nový tlačový zákon, porovnateľný so zákonmi vo vyspelých demokraciách, boli novinári schopní povaliť vládu. Pravda, Dzurindovej sa to netýkalo, veď aj zásluhou novinárov sa dostal k moci. Vtedajší minister kultúry Milan Kňažko sa zamerl na „čistenie“ od nepohodlných autorov (čierna listina v Literárnom týždenníku), nie na tlačový zákon a ochranu žurnalistov.

Marek Maďarič prijatím tlačového zákona v roku 2008 nepomohol novinárskemu stavu. Neprijal nijaké opatrenia na vydávanie alternatívnej tlače, ktorou by sa bola zabezpečila ústavou garantovaná pluralita názorov. Naopak, jeho hovorca Jozef Bednár na svojom blogu v roku 2006 hodnotil vývoj v oblasti celoštátnych denníkov na Slovensku od roku 1990. A s poznámkou „chvalabohu“ privítal zánik podľa neho viac-menej stranických denníkov, ako Verejnosc, Nový Slovák, Koridor, Denný Telegraf, Slovenská REPUBLIKA a Nový Deň. Podľa neho to malo prispieť k postupnej štandardizácii mediálneho trhu. Stranícke denníky nazval atypickými elementami v Európe, aj keď práve na zabezpečenie plurality médií ich niektoré aj európske krajiny podporujú zo štátneho rozpočtu. Netrvdíme, že ich musí vláda financovať, len im finančne pomáhať, aby prežili a zachovala sa pluralita. Dnes si na Slovensku kúpite rôzne denné tituly, pozriete televízne správy v rôznych televíziách a máte pocit, že čítate cez „kopirák“. Pomaly zaniká alternatívny názor voči médiám hlavného prúdu. Tento názor totiž zahraniční donori nepotrebuju..

Kultúra ako citlivý barometer

Maroš M. BANČEJ

Keď nazveme kultúru barometrom spoločnosti, zdá sa toto priróvanie na jednej strane akési ideologicky zastarané, akoby z prednovembrových komunistických téz, na strane druhej škodoradostne a prudko aktuálne. Vychádzajme primárne z toho, že stav kultúry odrzkaňuje stav spoločnosti ako takej. Obzrúc sa okolo môžeme konštatovať, že naše kľúčové kultúrne ustanovizne s predikátom „slovenský“, teda SND, SNG, SNM, sú skonsolidované, vykazujú vcelku zaujímavú činnosť, píše sa o nich v takzvanej mienkotvornej tlači, ba aj chrbtová kosť kultúry – verejnoprávna RTVS, sa začína pomaly hrabať z večitého úvozu. Aspoň sa to tak na prvý pohľad javí. Jemný tlak na súkromné médiá, pokiaľ ide o percentuálne zastúpenie pôvodnej slovenskej hudby vo vysielaní, sa tiež ukázal ako konštruktívny. Ministerstvo kultúry uvážlivo narába

s audiovizuálnym fondom a Fond na podporu umenia, ktorý z tohto ministerstva vzišiel, sa tiež usiluje, aby sa dostalo aspoň voľačo financií na tie najzaujímavejšie projekty. Skrátka, „mierny pokrok v medziach zákonov a štátnej kasy“. Ba dokonca sa nezain-

POZNÁMKA

teresovanému pozorovateľovi musí zdať, že pomaly zanikajú aj animozity medzi svetoobčiansky a národne orientovanými tvorcami a protagonistami kultúry.

Je to však skutočne tak? Tragická udalosť nedávnych dní, ktorá doslova paralyzovala a vzápätí rozdelila celú spoločnosť, priniesla hneď v úvode zaujímavý moment. Išlo o kriminálny čin, lenže prvé vyvodenie politickej zodpovednosti neprišlo z kruhov blízkych policajným, silovým, justičným, ale prišlo z kruhov kultúr-

nych, a to ničím menším, než je rezignácia ministra kultúry. Paradoxne to do značnej miery zaskočilo tú časť „protismeráckych“ aktivistov, ktorí tvorili ľudia s väzbami na kultúru a umenie. Akokoľvek sa tvrdo vymedzovali voči Smeru, minister kultúry bol z ich strany viac-menej tolerovaný. Aj napriek svojmu podpredsedníckemu straníckemu statusu platila nepísaná „dohoda o neútočení“, keďže MK SR prejavovalo trvalú dobrú vôľu v prípade podpory ich projektov, často aj na úkor podujatí a projektov orientovaných prónárodne. Či už sa to týkalo financií na filmové projekty, alebo podpory prostredníctvom Fondu na podporu umenia. Vyššie spomínaná funkcia kultúry ako barometra stavu spoločnosti takto nepriamo ukázala napríklad aj to, že atrofia profesionálnych umeleckých organizácií postúpila do fázy, keď sa stali viac-menej

len lobistickými skupinami bez pevnejšieho ideologického rámca. Dlhoročný tlak na všetko a všetkých národne a prokresťansky zameraných priniesol svoje výsledky. Atomizácia tvorivých ľudí je takmer dokonaná, čo vidno aj z toho, že prakticky žiadne umelecké zoskupenie sa výraznejšie nevytvorilo k situácii, ktorá po tragických udalostiach spojených s vraždou mladej dvojice na Slovensku nastala. Ostatne, nikto to od ľudí od umenia a kultúry ani nečakal. Dnes sú jednoducho v pozícii, že časť z nich, najmä mediálne známa, aktívne vystupuje proti súčasnej koalícii takpovediac „z povolania“, zabezpečujúc tak väčší mediálny lesk protestným podujatiam, a ostatní sa stiahli do úzadia, keďže spoločenská angažovanosť mimo mainstreamu je nebezpečná a nejednému umelcovi už mediálne zlomila krk. Situácia v kultúre sa takto nebezpečne priblížila k bodu, kde v spoločnosti v podstate neexistuje priestor na názory silných, mravne a eticky konzistentných tvorivých jedincov – umelcov, ktorých názor by širšia verejnosť bola schopná reflektovať a brať do úvahy. Posun z osobností do pásma utilitárnych mediálnych celebrit a celebritiek, tkaný na multikultúrnom európskom brde, je zdá sa dokonaný. Bohužiaľ...

SPOZA OPONY

Človek si mnohé uvedomí pri čítaní knihy o Vladimírovi Clementisovi, prvej takejto knihy z dielne zahraničnej historičky, konkrétne švajčiarskej. Vyšla vlni v angličtine. Po toľkých rokoch, veď Tisovčana Clementisa popravili v Prahe po krutom mučení o pol piatej ráno 3. decembra 1952, švajčiarska historička hľadá ako prvá v Európe odpoveď na jednoduchú otázku: Prečo sa vzdelaný, kultivovaný Slovák stal komunistom, presnejšie, čo z neho urobilo priam bojovníka za národné a sociálne práva Slovákov? Prečo jedna z výrazných osobností v európskom meradle bola schopná odsúdiť pakt Ribentrop – Molotov, pakt o neútočení medzi Hitlerom a Stalinom z augusta 1939, aby potom po roku 1945 napomáhala presadenie stalin-ského systému vo svojej vlasti a zaplatila za to životom?

Je to skutočne dramatický príbeh. Treba oceniť aj slovenské historičky, ktoré kolegyni z Bazileja boli vyše roka nápomocné. Je to nielen svedectvo

o Clementisovi, ale aj o národnej a vzdelanostnej úrovni slovenských historiček dneška, ako aj o švajčiarskej schopnosti hľadať odpovede o Clementisovi v roku 2017. Kniha sa dostala do Matice vďaka mati-

Prečo je najdôležitejšia pamäť

Dušan D. KERNÝ

čiarovi, mimoriadnej osobnosti, Tomášovi Winklerovi, skvelom a nekonjunkturálnom autorovi. Je to o dôvod viac rozoberať ju na väčšej ploche, ako sú tieto riadky. V čase celoeurópskeho úpadku globálneho kapitalizmu, priam jeho rozpadu, osobitne v sociálnej sfére, nám približuje podobnosť onej éry, keď časopis DAV a s ním Clementis mali veľmi podobné problémy.

Z tejto knihy ma zaujalo množstvo faktov. Ale aj jeden, ktorý tam chýba. Je tam uvedený

ulici. V záľahe literatúry o Clementisovcoch sú aj listy oboch manželov, dodnes za srdce chytajúci skvost slovenskej literatúry tohto druhu. Stojí to azda za zmienku aj preto, že treba pripomenúť chýbajúci dátum úmrtia Lídy Clementisovej. Bolo to v januári 1988. Pripomenul to v šiestom tohtoročnom čísle SNN významný maličiar Peter Štrelinger. Autor skvelého súboru svedectiev z posledných dvadsiatich rokov, ktoré vyšli pod názvom Jede-

násť povrazov. Ten jedenásty povraz bol práve pre Vladimíra Clementisa. Peter Štrelinger pripomenul, že vtedy v januári 1988 Drahošlav Machala, ktorý pani Lidu navštevoval v posledných rokoch jej života

vateľskú obec. Už vtedy bolo akosi cítiť, že dejiny sa dali do pohybu, a bolo zrejme, koho si pri tej ceste už nebudú všímať, že dejiny si nebudú všímať tých, ktorí zmeškajú vlak, ktorí prídu neskoro.

Bol to rodinný pohreb, dôstojný. Práve kvôli Machalovi a Štrelingerovi, dvom výrazným slovenským spisovateľom, publicistom a podnecovateľom, si človek uvedomí, že tu pocho-vávajú posledného svedka značnej časti našich dejín, ktorých ešte posledný žijúci aktér a najbližší druh Gustáv Husák, prezident, sedí neďaleko na Pražskom hrade a na rozlúčku neprišiel. Neboli to len emencie chvíle, ale aj uvedomenie si, že asi našej účasti treba dať širší rámec, a tak som pánovi Pátkovi, bratovi pani Lídy, vyslovil sústrasť v mene Zväzu slovenských spisovateľov, na čo ten sa priam prebral zo smútočných kondolencií a podávaní rúk, oživil a spýtal sa prekvapene – v mene koho? V mene slovenských spisovateľov – zopakoval som sebavedome, veď dvaja z nich, a nie hocikaj, boli vedno so mnou.

SLOVÁCI ZA HRANICAMI

Podujatia o dolnozemskej Slovákoch, preukázané v rámci prípravy stretnutia rodákov v obci Neded, pri príležitosti 70. výročia ich návratu do pôvodnej vlasti svojich predkov boli prezentované so súvisiacimi veľkými jubileami – 300. výročím začiatku osídľovania Dolnej zeme našimi dávnymi predkami, 500. výročím začiatku reformácie cirkvi a v neposlednom rade 25. výročím zrodu našej samostatnej a suverénnej Slovenskej republiky. Potešiteľná je skutočnosť, že do prípravy a organizácie podujatí spolu so súvisiacimi matičiarmi sa iniciatívne zapojili aj mladí vzdelaní ľudia, ktorí si s úctou zachovávajú odkaz svojich predkov.

Overená pravda

Po usadení sa vo svojej vlasti dolnozemskej Slováci čoskoro osireli. Dramatické politické a spoločenské zmeny odsunuli Maticu slovenskú do postavenia bezvýznamnej, „vraj“ spoločenskému vývoju škodiacej záujmovej organizácie. Životaschopnosť našich predkov sa však prejavila aj dnes. Maticu slovenskú vnímame ako záštitu pri rozvíjaní národného života všetkých Slovákov. Hrdosťou nás naplňuje skutočnosť, že naši predkovia patria medzi najstaršie štátotvorné národy v rámci Veľkomoravskej ríše. Historická spravodlivosť im dožičila dostatok síl, aby ich obeť a vynaložené úsilie vyústilo do zrodu našej nezávislej a suverénnej Slovenskej republiky.

„Vďaka“ pohrobkom predchádzajúcich režimov za účinnej pomoci väčšiny tzv. „demokratických, nezávislých“ printových a elektronických médií ani po dvadsiatich rokoch nie je naša slovenská národná identita objektívne prezentovaná. Súčasne permanentne meniace sa spoločenské vzťahy, ale aj globalizačné tendencie často neumožňujú prirodzenou cestou odovzdávať a zachovávať pamäť našich predkov nasledujúcim generáciám. K posilňovaniu národného vedomia a identity Slovákov v objektívnej podobe a želanej úrovni neslúžia ani učebnice dejepisu v školách.

Vo „Veľkomadžarskom“ štáte takmer tisíc rokov sme boli evidovaní ako bezvýznamné pastierske etnikum bez vlasti. V rámci „manželstva“ s Čechmi nás vo svete prezentovali len ako súčasť „československého národa“. Žiaľ, tento proces pokračuje, ako sa dnes hovorí, v sofistikovaných podobách. Spomeňme vzťah najvyššieho predstaviteľa štátu k Slovensku, keď k dvadsiatemu piatemu výročiu zrodu našej nezávislej a suverénnej republiky genálne vymyslel oslavu rozvoja demokracie na Slovensku a vyznamenanie hrdinov, z ktorých mnohí si neželali našu štátnosť.

V celom rozsahu sa potvrdilo, že predchádzajúce, ale aj súčasné generácie uplatňovaním a rozvíjaním tradičných zvyklostí, folklóru vyjadrujú spolupatričnosť a naše slovenské národné povedomie. Rozdielne interpretácie našich dejín si však žiadajú, aby Matica slovenská iniciovala v súčinnosti s kompetentnými štátnymi a vedeckými inštitúciami realizáciu takých opatrení, aby školská mládež získala objektívny obraz o našich slovenských národných dejinách.

Ján MARKO

Historik Dalibor MIKULÍK o renesancii stredovekej pevnosti Lubovňa
Šťastné sedmičky hradu, kde sa spieva a tancuje

Zhovárал sa Emil SEMANCO – Foto: autor

V „obecnej škole“ v Jakubanoch sa Daliborovi MIKULÍKOVI ako čerstvému absolventovi vysokej školy s diplomom učiteľa všeobecnovzdelávacích predmetov ušlo vyučovať nielen matematiku a dejepis, ale aj telesnú výchovu. Za katedrou nevydržal dlho, lebo už v roku 2003 sa profesijne presunul o niekoľko kilometrov ďalej na hrad Stará Lubovňa a stal sa na osem rokov jeho kastelánom. Šikovného a ambiciózneho historika s manažérskymi schopnosťami si všimli na okresných i krajských úrovniach riadenia a v roku 2011 ho „povýšili“ na riaditeľa Lubovnianskeho múzea. A urobili dobre... Hrad Lubovňa i skanzen pod ním prežívajú v ostatných rokoch nebyvalú renesanciu.

• Určite vás teší, že sa hrad Lubovňa aj skanzen pod ním objavujú týždeň čo týždeň vo zvučke populárneho televízneho formátu Zem spieva.

Projekt považujeme za mimoriadne prínosný nielen z hľadiska prezentácie nášho folklóru, ale tiež približovania našich tradícií, osobností, historických udalostí a najmä nášho kultúrneho dedičstva.

• Nepochybne je to pre Starú Lubovňu aj celý región dobrá propagácia...

Keď nám režisér Peter Núñez predstrel svoj zámer, bola to pre nás mimoriadne veľká výzva. V našom skanzene pod hradom sa uskutočnil jeden z dvoch výberových kastingov pre druhé kolo tejto folklórnej televíznej šou, druhý bol v Jahodníckych hájoch pri Martine. Aj v jeho prípade, ako napokon stále, bez rozdielu, kto nás osloví, sme sa riadili krédom: Host' do domu – Boh do domu. A podľa slov ľudí z výrobného štábu sme takýmto ústretovým prístupom vraj vytvorili ideálne podmienky na nakrúcanie tejto relácie. Ak sa do niečoho pustíte s entuziazmom a perspektívou zmysluplnosti toho, čo robíte, nemôže sa vám to vrátiť inak ako pozitívne. V súvislosti so spomínaným programom je to naozaj takmer dennodenná prezentácia hradu a skanzenu na televíznych obrazovkách. Dobrej propagácie nikdy nie je dost. Verím, že aj vďaka nej sa ľudia rozhodnú objavovať severný Spiš – čarovný kút našej vlasti. A možno prídu aj takí, čo by za bežných okolností neprišli, a azda sa im tunajšie pamätihodnosti a krásy krajiny zapáčia natoľko, že sa stanú ich pravidelnými návštevníkmi, podporovateľmi aj ochrancami

• Prežívate s hradom šťastné profesijné i osobné „sedmičky“. Hrad Lubovňa patrí k siedmim divom Prešovského kraja (2009), publikácia Sedem storočí hradov Lubovňa a Dunajec sa stala Najkrajšou knihou roka (2011), pred siedmimi rokmi

Hrad Lubovňa sa vyznačuje aj tým, že umožňuje poznávať ho i nevidiacim a nepočujúcim.

ste dostali cenu Fénix za renováciu renesančného hradného paláca, ktorý skutočne povstal z ruín a stal najlepšie vynovenou pamiatkou, a vy ste po dlhých rokoch kastelánčenia sedem rokov riaditeľ múzea – hradu. Čo vy považujete za najväčší prínos v muzeálnej oblasti v uplynulom období?

Sám som si neuvedomil, koľko je tých „sedmičiek“ v spojitosti s mojou prácou – koničkom. Výborná otázka, netajím, že som si vyhľadal symboliku sedmičky. A našiel som sa tam – mystickosť, filozofia a cesta za poznaním... To sedí. Kastelánčenie na hrade Lubovňa bolo asi tým najkrajším, nielen pracovným obdobím. Hrad Lubovňa má očarujúce genies loci a ja som mal to šťastie zažiť ho denne. Aj dnes sa neraz prejdem po hrade a popri pracovných povinnostiach hľadám a aj nachádzam zmysel môjho poslania a práce.

• Ak máte naporiadzi takú úchvatnú históriu – spomeniem iba väznenie Beňovského, ukryvanie poľských korunovačných klenotov, návštevy kráľa Žigmunda aj poľských panovníkov, nie je zrejme ťažké vytvoriť si pekný pracovný vzťah. A to nehovorím o čoraz premyslenejšie budovaných muzeálnych zbier-

kach, skanzene alebo o stredovekom vojenskom tábore pod hradom...

Múzea širokej verejnosti sprostredkujú poznanie materiálnej a duchovnej kultúry. Ponúkajú odkaz našich predkov, ktorý dnes rezonuje a vraciame sa k nemu. Návštevníci už dlhšie múzea nevnímajú ako „nepotrebné“ a nudné inštitúcie, ale ako miesta plné vzácnych objektov, predmetov a ľudských príbehov. Oveľa viac pracujú interdisciplinárne – tak v ich činnosti vie každý nájsť, čo ho osloví a zaujme.

• Zriedkavo možno vidieť tak dobre urobenú webovú stránku, ako máte vy. Nebýva tiež zvykom, aby sa hrady toľko venovali problematike bezbariérovosti. Napokon, boli postavené na celkom iný cieľ...

Stále hľadáme nové formy a pole pôsobnosti aj v podobe atraktívnych kultúrnych podujatí. Pravdaže, nezabúdame aj na znevýhodnené skupiny obyvateľstva. V Európe sa múzea riadia myšlienkou Múzeum mení životy, a to nielen svojim návštevníkom, ale aj múzejníkom.

• Aké lákadlá teda ponúknete návštevníkom v tejto sezóne, aby sa im život naplnil čímsi novým a možno ich aj trochu poznačil či zmenil?

PhDr. Dalibor MIKULÍK, úspešný riaditeľ Lubovnianskeho múzea.

Som presvedčený, že sme do tvorby programu hradu i skanzenu vložili všetku našu profesijnú invenciu a kreativnosť. Tento rok chceme venovať Jánovi III. Sobieskemu a astronómii na hradných panstvách.

• Prečo práve poľský kráľ Sobieski a hviezdy?

Tento poľský panovník sa po víťaznej bitke pri Viedni v roku 1683 (155. výročie) počas návratu do vlasti zastavil a zdržal na hrade Lubovňa. A tak chceme zrekonštruovať jeho pobyt. Astronómia preto, lebo kráľ Ján bol veľký obdivovateľ a podporovateľ astronómie, a tak budú návštevníci pozorovať skutočné a trvácne hviezdy, ktoré určovali a dodnes určujú mnohé nami nepochopené dejy. Návštevníkom pripravujeme zaujímavé výstavy: Farbotlač na Spiši a Pútnictvo, Kožušníkovo na Spiši či expozíciu Ako sa staval hrad... s 3D hologramom prezentujúcim požiar hradu v roku 1553 a jeho renesančnú prestavbu. Na hrade vystúpia Radošinci a SLUK, Zuzana Smatanová či Sisa Sklovská. Každoročne si tiež pripomíname staroslovenskou liturgiou patrónov Európy svätých Cyrila a Metoda. Určite zaujme aj príbeh Ianu – od semienka po plátno, či prezentácia tradičných remesiel v skanzene. Taktiež chceme vysvetliť význam pece v dome, a to po duchovnej a praktickej stránke. Na hrade nebude chýbať sokolarstvo či poľskí husári na koňoch. A v polovíčke júla sa odohrá v poradí už dvanásť hradný muzikál. Návštevníci budú mať možnosť zažiť tajuplné nočné prehliadky plné príbehov z dejín hradu a mesta pod ním. Osobne však verím, že najväčším lákadlom ostane samotný hrad Lubovňa a skanzen. Ide o jedinečný areál v rámci Európy. Ak k tomu pridáme kvalitnú službu a stále usmievaných sprievodcov, sezóna sa nemôže skončiť inak ako na jednotku. Celý program nájdete na www.hradlubovna.sk.

O ČOM JE REČ

„Tento príbeh nemožno začať ináč iba citátom známeho amerického novinára, ktorý napísal po vydaní románu Mária Puzza Krstný otec tieto burcuje slová: Krstný otec žije medzi nami. Nenávidte ho, bojte sa ho, pohrdajte ním, ale je to kráľ Kobra, vládnucci, vševidiaci, vševedúci, nepremožiteľný vo svojej moci, hrozný vo svojom hneve... Je to otrasná, neveriteľne brutálna realita podzemia, ktorú Amerika toleruje.“ (Luis Zara, Chicago Sun-Times Book Week)

V polovici deväťdesiatych rokov som bol šéfreportérom denníka Slovenská republika. Riešili sme vtedy s mojimi kolegami niekoľko veľmi horúcich tém – a našimi protivníkmi boli napríklad vtedajší prezident či minister vnútra. Bola to hektická doba, prezident republiky posielal priamo za mnou kuriéra so zvláštnym listom, v ktorom sa bránil proti obviňeniam, čo som proti nemu vyslovil v reportáži týkajúcej sa kauzy „Percheron“, kde sa istá americká eseročka usilovala získať kontrolu nad slovenským tranzitom plynu, v čom jej pomáhal práve najvyšší predstaviteľ štátu, ktorý sa snažil ovplyvniť riaditeľa Slovenského plynárenského priemyslu

(SPP), aby podpísal s Američanmi zmluvu. Keď som navštívil riaditeľa SPP, ten sa ma priamo spýtal: „Pán redaktor, vy sa nebojíte chodiť po ulici? Pri písaní takýchto reportáží vás môže zraziť auto!“ Alebo iný prípad: kolega Marián Dudinský (dnes už nežije) písal

Krstný otec medzi nami

Peter ŠTRELINGER

reportáž o atentáte na Alexandra Dubčeka. Vo svojom článku vyslovil mnohé dohady a hypotézy, ktoré boli na to obdobie veľmi nebezpečné. Veď prípadní aktéri Dubčekovej smrti určite ešte žili a takéto reportáže im boli nepochoybne dosť neprijemné na to, aby sa novinárov, čo o tom písali, usilovali umlčať. Spomínam si, ako ktorýsi deň prišiel na moju adresu do novín podozrivý balík bez odosielaťela. Báli sme sa ho otvoriť, čo ak je v ňom nejaký nástražný systém a pri otvorení balíka bomba vybuchne. Kolegovia opustili miestnosť a ja som s malou dušičkou rozvážoval špagát, ktorým bol balík obviazaný. Čuduj sa svete – v ška-

tuli boli dve fľaše šampanského a poďakovanie čitateľa, ktorý nám takýmto spôsobom chcel vyjadriť spokojnosť a nadšenie za naše investigatívne reportáže.

Nie, nebudem sa dnes robiť väčším hrdinom, nebolo mi všetko jedno, keď sa ma snažili gorily

mnohomiliardový majetok do rúk príslušníkov podsvetia. Spomeňme som si pri tejto príležitosti na moje stretnutie s mafiánom Loykom v Bratislave. Ten mi ako argument otvoril svoj kožený kufrík, kde mal uložený revolver aj s tmičom. „S týmto sa, pán redaktor, dá vybaviť všetko!“ Loyka už nežije, zomrel asi pred dvoma rokmi vo väzenskej nemocnici na zlyhanie srdca. Písal som investigatívnu reportáž o vlakovéj lúpeži v Rakúsku na začiatku deväťdesiatych rokov. Hlavný obvinený, ktorého rakúsky súd odsúdil na dvadsať rokov, sa už medzitým vrátil po odfykani trestu z väzenia. Pred rokom som sa s ním stretol v Nitrianskom Pravne, stále tvrdí, že je nevinný. Miliómy, ktoré vtedy lupiči odčudzili z vlaku pri Viedni, sa nikdy nenašli. No s touto lúpežou súvisí smrť asi dvadsiatich ľudí.

Moc a peniaze. Aj v deväťdesiatych rokoch, ako som uviedol vyššie, bol zločin prepojený úzko s vládnou mocou. Našťastie, vtedy nijakého novinára nezavraždili. Spomínam si tiež, že sme sa v minulosti domáhali ochrany, žiadali sme poistenie našej životnebezpečnej práce. Dufajme, že sa po tom, ako zomrel novinár Ján Kuciak, niečo zmení! Hoci pravdu, kto ho zavraždil a prečo, sa asi nedozvieme...

Novinárova smrť je rozbuška, ženie ľudí do ulíc ako žoldnierov rozvratu

Neznámy rukopis jednej vraždy

Ludovít ŠTEVKO – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Ak Slovensko v týchto dňoch čosi potrebuje, tak je to rozvaha občanov, aby nepodľahli hystérii, ktorú šíri z mediálneho priestoru opozícia ako mor schopný paralyzovať zdravý rozum. Tu už nejde o konkrétne vládu, jej bytie či nebytie, tu ide o vyvolávanie chaosu v záujme politických skupín, čo sa derú k moci hlava-nehlava aj cez mŕtvolu. Na ohavnej vražde novinára a jeho priateľky, ktorá stále traumatizuje spoločnosť, už nezáleží?

O tom, že treba vytvoriť optimálne podmienky na vyšetrovanie dvojnásobnej vraždy už nehovorí ani opozícia, ani médiá, ani prezident, ktorý sa správa ako zahraničný agent – spolupracuje s opozičnými stranami na príprave prevratu v priamom prenose, pričom smrť mladého novinára má byť rozbuškou, ktorá vyšle Slovákov do ulíc ako žoldnierov rozvratu.

■ MEDIÁLNY TEROR

Protivládna úderka na čele s politológom Michalom Vašečkom, prispievateľom Denníka N, a Matúšom Kostolným, šéfredaktorom toho istého denníka, hrá presilovku, ktorá pripomína skôr mediálny politický teror ako komentovanie udalostí. Len málo analytikov sa odvažuje posúdiť triezvo situáciu, akú vytvorili médiá na Slovensku. Akurát politológ Michal Horský zareagoval na televíznu diskusiu medzi Luciou Nicholsonovou a Róbertom Kaliňákom úprimne:

„Nevedel som si predstaviť, že žena dokáže vyprodukovať toľko arogancie, hrubosti a vtieravosti, a to priamo na obrazovke. Čo všetko bola pravda a nepravda, to sa neodvážim analyzovať, ale zo spôsobu, akým

konala pani Nicholsonová, sa mi zdvíha žalúdok.“

■ PRIPRAVENÉ KULISY

Demonštrácie po celom Slovensku len niekoľko hodín po zverejnení kauzy a transparenty v angličtine nad hlavami „rozhorčeného davu“ vypovedajú o organizovanej akcii nasmerovanej do zahraničia ako odkaz, že sa tu začína čosi na spôsob Oranžovej revolúcie. Je to nebezpečná hra o Slovensko. Vyhrážky ulicou v podaní Ďuriš Nicholsonovej sú neklamným znakom, že partia okolo Matoviča, Sulíka a Kolára sa neštíti ničoho, aby dosiahla svoj cieľ – povaliť vládu a uzurpovať si moc ležiacu pod nohami vreštiaceho húfu výrastkov. Toto má byť zmysel smrti Jána Kuciaka?

■ ROZHODNÚTÍ MÁ ULICA

Cui bono? V či prospech? Spýtal by sa rímsky konzul Lucius Cassius Longinus Ravilla, ktorý vyšetroval kriminálny čin niekedy okolo roku 125 pred n. l. Dnes sa túto otázku neodváža na Slovensku položiť nikto, pretože na rozdiel od kriminálneho činu nie je v politike ľahké odhadnúť dosah činu, akým je vražda s neznámym rukopisom. Možno sa nájde grafológ, ktorý odhalí pôvodcu rukopisu tejto spektakulárnej vraždy, ale zlo už v povedomí ľudí navždy zostane ako biľag tejto neľudskej doby, keď o osude krajiny rozhoduje zmanipulovaná ulica ruka v ruke s úžernikom, mafiánom a daňovým podvodníkom.

■ MALIARSKA ÓDA

Narodil sa 22. októbra 1937 v Padine a v súčasnosti už patrí medzi najstarších umelcov Kovačickej školy naivných maliarov. Trpezlivo, pomaly a premyslene od začiatku vytváral svoj štýl a charakteristický výtvarný prejav, ktorý čerpá z odkazov predkov a zeme. Od zabudnutia sa usiluje zachovať, čo technický pokrok a civilizačný zhon potláčajú. Hodnota jeho diela spočíva v jeho originalite a v neopakovateľnosti výtvarného prejavu. Všetko, čo vytvorí, nesie jeho vlastnú pečat' a charakteristický rukopis. Jeho rodáčka výtvarná kritička Jarmila Čendičová uviedla, že Ján Bačúr o svojej Padine vyspieval ozajstnú maliarsku ódu, keď jej uliciam, poliám, dvorom a studniam dal kultové príznaky a piesňou farieb ich natrvalo zvečnil. K žánrovým výjavom v posledných rokoch pridal aj portréty, na ktorých v jednom cykle zobrazil všetkých dvadsiatich šiestich bývalých členov a zakladateľov galérie, ale tiež na nich zvečňuje rodinu, priateľov, známych...

■ VYSOKÉ POCTY

Štvrtého februára tohto roku prezident Srbska Alexander Vučić udelil Jánovi Bačúrovi štátne vyznamenanie – striebornú medailu za výnimočné zásluhy v kultúrnej činnosti, zvlášť v maliarstve. V týchto dňoch – 5. marca 2018, mu Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky udelilo Striebornú plaketu MZV a EZ. Vyznamenanie mu na Veľvyslanectve Slovenskej republiky v Belehrade odovzdal štátny tajomník rezortu Ivan Korčok.

Padinský malujúci kronikár JÁN BAČÚR vystavuje v kraji svojich predkov

Oslava slávnej kovačickej insity

Text a foto: Ján JANČOVIC

Slováci z Banátu na Dolnej zemi nezabúdajú na krajinu svojich predkov. Rovnako nezabúdajú ani na región Novohrad, odkiaľ do Kovačice i do Padiny prišlo v prvej vlne najviac slovenských prisťahovalcov. Svoje korene majú nielen zdokumentované, ale vedia aj to, že po nich nachádzajú výrazné stopy, a preto ich veľa vecí spája dodnes. Po týchto stopách prichádza do kraja svojich predkov aj jeden zo súčasných najvýraznejších predstaviteľov svetoznámeho fenoménu malujúcich dolnozemskej slovenských sedliakov Ján BAČÚR z Padiny.

Starosta obce Pôtri Miroslav ČINČURA víta na otvorení výstavy padinského umelca – príslušníka známej kovačickej insitnej školy osemdesiatročného Jána BAČÚRA s manželkou.

Po Bratislave a Nitre otvorili jeho šesťdesiatu prvú samostatnú výstavu obrazov v Dolnej Strehovej, kde mu siahajú korene, a ďalšiu prehliadku tvorby v susednom Pôtri, kde tohto malujúceho kronikára už viac ako dve desaťročia poznajú osobne. V sále kultúrneho domu v Pôtri zároveň inštalovali výstavu, ktorá pod názvom Kovačica – mekka svetovej insity na banneroch priblížila fotografiami a textami vyše dvestoročný historický kultúrno-spoločenský vývoj tejto obce. Návštevníkov jej obsahom previedol a výklad podal zakladateľ Memoriálneho strediska Dr. Janka Bulíka Pavel Baláž. Treba oceniť iniciatívu Obecného úradu v Pôtri na čele so starostom Miroslavom Činčurou, tiež spomínané stredisko a jeho zakladateľa Pavla Baláza i zastrešujúcu Galériu Babka, že po kratšom čase opäť sa v Novohrade podpísali pod hodnotný kultúrny počin.

■ SPOJIVÁ UMENIA

Keď v roku 1955 v Kovačici otvorili Galériu ľudových maliarov

ako prvú dedinskú galériu obrazov v Juhoslávii, po vzore zakladateľov, medzi ktorými nechýbali Ján Sokol, Martin Paluška, Martin Jonáš, Zuzana Chalupová, Ján Kňazovic, sa začali pridávať ďalší... Postupne z darovaných obrazov vznikla stála galéria, ktorá mala na začiatku názov Galéria insitných umelcov v Kovačici a doteraz ju spravuje obecné zastupiteľstvo. V Kovačici hneď v susedstve v roku 1991 vznikla aj súkromná galéria Babka, ktorej zakladateľom a majiteľom je agilný propagátor „umenia inštinktu“ Pavel Babka. Popri umelcoch, ktorí tvoria jadro obcej kolekcii, sú v jeho galérii zastúpené desiatky nových tvorcov. Je ich vyše šesťdesiat. Galériu Babka v roku 2001 vyhlásilo UNESCO za svetové stredisko vydavateľskej činnosti insitného maliarstva. Každoročne sa tu organizuje podujatie pri príležitosti Dňa materinského jazyka, pričom jedným z cieľov je zapísať kovačické maliar-

stvo do zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.

Galéria Babka sa s obrazmi kovačických umelcov predstavila od roku 1992 na jedenástich svetových výstavách a podujatiach a reprezentuje nielen kovačickú insitu, ale aj svoju krajinu, Slovákov doma a v materskej krajine, kde pravidelne organizuje prehliadky tvorby mladších kovačických tvorcov – Jána Glóziky, Pavla Hajka, Pavla Cicku, Evy Struhárikovej a ďalších.

Srbská republika zapísala insitné umenie Slovákov v Srbsku do Národného registra nehmotného kultúrneho dedičstva republiky. Samotní maliari sú presvedčení, že je aj kultúrnym dedičstvom Slovenska. Prevažná väčšina banátskych Slovákov má korene v novohradských obciach a rovnako to platí aj o viacerých insitných umelcoch. Patrí medzi nich aj osemdesiatročný jubilant Ján Bačúr, ktorý je v Padine aj obecným kronikárom. Na otvorení výstav v Dolnej Strehovej a v Pôtri sa osobne zúčastnil.

Malby Jána BAČÚRA z Padiny vo Vojvodine, ktorý je aj obecný kronikár, sú motivicky späté s Banátom a so životom dolnozemskej Slovákov tak ako u jeho umeleckých druhov, a predsa sa vyznačujú vlastným štýlom i poetikou.

NA OKRAJ

Hospodársky rast Slovenska, meraný ukazovateľom HDP, bol v minulom roku na úrovni 3,5 percenta a v ďalších dvoch rokoch prekročí štyri percentá. Na tomto raste sa predovšetkým podieľa rast domácej spotreby ako dôsledok klesajúcej nezamestnanosti a zvyšujúcich sa miezd. Preto si kladieme oprávnenú otázku, prečo pri absolútnom nedostatku a napokon aj absencii požadovanej kvalifikačnej štruktúry zamestnancov na trhu práce sa vláda rozhodla administratívnym spôsobom zasiahnuť do pracovnoprávných vzťahov.

Obdivuhodne napredujeme

Nielenže zvýšila najvyššiu minimálnu mzdu v rámci krajín V4, ale do Zákonníka práce odsúhlasila najrozsiahljšiu príplatkovú mašineriu v histórii slovenskej ekonomiky za prácu v noci, cez víkendy a sviatočné dni, pričom v budúcom roku sa minimálna mzda, ako aj príplatky majú ešte zvyšovať. Keď k tomu pripočítame zatiaľ dobrovoľné vyplácanie trinástych a štrnástych plátov, oslobodených v tomto roku od zdravotných odvodov a v budúcom roku aj od sociálnych odvodov, a dane z príjmov, pomáha tým vláda predovšetkým zahraničným investorom. Najprv dostali stimuly za vytvorenie pracovného miesta, z ktorých niekoľko rokov môžu uhrádzať mzdy zamestnancov, dane platia v niektorých prípadoch tam, kde sadzby sú najnižšie, dividendy v miliardových objemoch odvádzajú do materských firiem v zahraničí a teraz dostali odvodovú úľavu z trinástych a štrnástych plátov, ktoré doteraz aj bez nej vyplácali. Prečo slovenská vláda nedala väčšiu úľavu tým slovenským firmám, ktoré nijaké stimuly zo štátneho rozpočtu nedostali, dane a odvody platia do slovenských verejných rozpočtov a z dividend ešte predvlni odvádzali zdravotné odvody, zatiaľ čo zahraničné firmy neplatili u nás z dividend nič? Slovenské firmy podnikajúce v obchode a v službách avizovali, že spomínané vyššie mzdové náklady, vyplývajúce z minimálnej mzdy a príplatkov, budú musieť premeniť na ceny tovarov a služieb, ak im to zahraničná konkurencia predovšetkým v potravinárskom obchode umožní. Bez zvýšenia cien je totiž vyplácanie letného a vianočného platu navyše v ich prípade skôr nemožné.

Príplatková vládna politika teda viac pomôže zahraničným investorom podnikajúcim doma ako slovenským a určite si viac pomôže náš štátny rozpočet ako peňaženka zamestnancov. Napokon tento mechanizmus už funguje aj na úrovni Únie, keďže na jednej strane hovoríme, že Slovensko je čistým prijímateľom peňazí z európskeho rozpočtu, ale na druhej strane zisky z podnikania zahraničných firiem u nás sa väčšinou do slovenského rozpočtu takmer vôbec nedostanú. Podobne je to aj s príplatkami navyše pre zamestnancov. Z vyššieho platu odvedú do verejných rozpočtov viac peňazí, ako sa im zvýši čistá mzda, a tak aj naďalej sa budú viac podieľať na raste domácej spotreby, a teda aj už spomínaného HDP.

Róbert HÖLCZ

Predseda Matice slovenskej JUDr. Marián GEŠPER: Pre matičné hnutie je prvoradý čin! Po prvých sto dňoch nového vedenia Matice slovenskej

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

Od výmeny v kresle predsedu Matice slovenskej uplynulo prvých sto dní. Do čela našej najstaršej národnej ustanovizne zvolilo valné zhromaždenie MS predstaviteľa novej generácie právnika – advokáta JUDr. Mariána GEŠPERA.

• Čo konkrétne prvá stovka dní pôsobenia nových orgánov MS priniesla?

Ako dôkaz postupnej stabilizácie už za prvých sto dní považujem aj to, že na rozdiel od výrazných ťažkostí v tomto smere z posledných volebných období výbor po valnom zhromaždení relatívne rýchlo zvolil predsedníctvo i ostatné ústredné funkcie MS, a to drvivou väčšinou. Oproti minulým rokom už v prvých dňoch po VZ MS nás oficiálne prijal minister kultúry SR, ktorý vyjadril podporu našej ustanovizni a formuloval svoj pohľad na našu činnosť. Vo vonkajšej sfére sme uskutočnili sériu pracovných stretnutí s organizáciami, ktoré sú našimi skutočnými prirodzenými partnermi a spojencami. Pozitívne je, že mnohé samy iniciovali stretnutia. Prijal nás rímskokatolícky arcibiskup Stanislav Zvolenský, generálny biskup ECAV Miloš Klátik, gréckokatolícky arcibiskup Ján Babjak v Prešove, ale aj gréckokatolícky biskup Peter Rusnák. Treba vyzdvihnúť stretnutia so zástupcami Národného osvetového centra, s predstaviteľmi Slovenského zväzu protifašistického odboja, Bibiany, slovenského klubu UNESCO, Politický väzni Zväz protikomunistického odboja, prijala nás komisárka Viera Tomanová i prešovský župan Milan Majerský. Za významnú považujem pracovnú návštevu matičnej delegácie v Chorvátsku pod vedením predsedu DV MS Štefana Martinkoviča na pozvanie Matice chorvátskej. V nedávnych dňoch som prijal aj osobne pozvanie zo strany Matice srbskej. Tu treba spomenúť Spolok slovenských spisovateľov, s ktorým sme spoločne navrhli spoluprácu slovenského a srbského spolku spisovateľov, ako aj slovenskej i srbskej Matice. Výstupom by mali byť vedecké výmeny a vydania spoločného vedeckého zborníka. Je to dôležitá slovan-ská otázka, ktorú sme toľko spomínali a už ju naplňame. Aj keď sme s menovanými mali v minulosti dobré vzťahy, pri niektorých stretnutiach naši partneri konštatovali, že často bola, bohužiaľ, iba na proklamáčnej úrovni. Tentoraz sme dohodli konkrétne výstupy. Veľmi si vážim aj prijatie u predsedu NR SR Andreja Danka koncom minulého roka.

• Nové vedenie má aj nový pohľad na potreby komunikácie s členskou základňou i s verejnosťou...

Dôležité sú však zmeny v informačno-mediálnej oblasti, v členskom pilieri, ale aj vo vedeckom matičnom živote, ktorý hodláme v najbližšom čase prestavať. Poučením z minulosti je, že musíme profesionalizovať mediálnu sféru, nemôžeme komunikovať na amatérskej úrovni s novinármi, to je mimoriadne citlivá záležitosť. Rovnako naša prezentácia videami a inými výstupmi musí mať profesionálny charakter. V ostatnom období sme uverejnili množstvo zaujímavých, odborné spracovaných reportáží od ústredných akcií až po život matičiarov v regiónoch a aktuálne sa pracuje na historických dokumentoch k výročiam 2018. Archivujú sa všetky zaslané články, fotografie a materiály aj pre vydanie ročeniek a magazínu pre matičné hnutie, čo chýbalo už veľmi dlhé obdobie. V súčasnosti naši kolegovia pracujú na novom dizajne internetovej stránky a propagácii MS.

Úloha je veľa, všetky sú rozpracované, no musíme si uvedomiť, že nemáme toľko zamestnancov, ako by sme potrebovali. V rámci podpory MO MS zvýšili sme o štyridsať per-

cent podporu projektov tzv. regionálnej kultúry aj napriek nedostatku financií. Všetky hlavné aktivity sú už realizované s prioritným zapojením matičných kolektívov. ČU MS vytvorilo jasné kritériá hodnotenia práce D MS a OP MS, začali sme kurz riadneho plnenia zadaných pracovných úloh. Bolo predsa nemyšliteľné, že niektorí naši zamestnanci nedodržiavali termíny. Náprava v tomto

Nové vedenie národnej ustanovizne sa vyznačuje mladosťou, dynamikou a vôľou zmeniť neprajnú mienku o Matici z posledných rokov. Vedľa predsedu MS vľavo podpredseda MS Marek NEMEČ.

smere si oproti minulosti predsa len vyžadovala zmenu predsedu, ten má konečnú autoritu oveľa väčšiu ako iní funkcionári, aj čo sa týka možných sankcií. Rovnako prezidium MS, ktoré je zložené z významných osobností, musíme zapojiť viac do riešenia strategických otázok matičného programu. Preto pozitívne hodnotím aj prvé zasadnutie prezidia MS v Bratislave.

• Do funkcie predsedu MS vás zvolili po rokoch pôsobenia na čele Mladej Matice. V matičných dejinách ste najmladší predseda tejto národnej inštitúcie – čo z pôsobenia Mladej Matice je nosné na využitie v celej Matici?

Z obdobia Mladej Matice chcem vyzdvihnúť súdržnosť mladých matičiarov, ktorá pre slovenské organizácie nie je, bohužiaľ, typická, ďalej entuziazmus, operatívne a vytrvalé plnenie dohodnutých cieľov, ako aj odmietnutie politikárčenia, karieristického prístupu k veci aj formalizmu. V Mladej Matici bolo a je citlivý kolektívny duch a sústredenie sa na robotu, všeobecne zhoda v tom, že skôr než nekonečné kabinetné diskusie je dôležitejšie vo všetkých sférach národne podchytiť slovenskú mládež, neustále rozširovať členskú základňu a tak umožniť mládeži, aby nabrala skúsenosti pri organizácii národného života. Súčasnou v MS potvrdila správnosť takejto práce, veď mnohí mladí matičiari sa aktívne zapojili do oživenia mnohých miestnych odborov a sú činní v celej štruktúre Matice slovenskej.

• Ktorý z historických predsedov Matice slovenskej je vám najbližší, ktoré vlastnosti predsedov sú aj dnes inšpiráciou?

Zo svojich vzorov chcem vyzdvihnúť predsedov Štefana Moyse a Matúša Dulu. Biskup Moyses obetavo prevzal tarchu predsední-

ctva v nežižlivých časoch uhorskej vlády. Pozorne pristupoval ku každej stránke matičnej činnosti, bol tvrdý na seba, ale aj na svojich spolupracovníkov, no vždy dosiahol svoj cieľ. Predseda Matúš Dula bol inšpiratívny národovec. Ako sedemnásťročný už rečnil pri založení Matice. Neskôr zažil zrušenie MS, ale naďalej vytrvalo bojoval s uhorskou štátnou mocou. Riskoval vlastnú právnickú

mať naše dejiny syntetizujúcim pohľadom, v celej komplexnosti a najmä objektívne. Rôznorodé neuzavreté alebo stále kontroverzné témy musia riešiť historici vychádzajúci z dejinných prameňov, zo svedectiev, ale aj z kontextu doby, a nie ideologizujúci glorifikátori, nepričetní kritici alebo vopred vyhranené médiá. Historické udalosti nie sú čiernobiele, najmä nie v prípade malých národov

Nový predseda Matice slovenskej JUDr. Marián GEŠPER sa usiluje dôstojne zaradiť inštitúciu do širšieho spoločenského kontextu a diania.

národnú kultúru, tradície, ľudovú slovesnosť, pamiatku na národné osobnosti a v aktivite umelecké súbory. To už je na pováženie. Ukázalo sa, že Matica mala pravdu.

V ére globalizácie a kapitalizmu, kde sa všetko umelo podmieňuje ekonomickou efektívnosťou, musí zaznieť náš hlas, že na národnej kultúre sa nedá šetriť. V tomto zmysle by mala byť pomoc štátu Matici vyššia. Aj vzhľadom na to, že výška štátnej dotácie sa roky nezmenila, aj keď sa zmenili ceny, narástla inflácia a neustále sa valorizuje výška minimálnej mzdy. Na Maticu slovenskú sa v ostatnom období oveľa intenzívnejšie ako v minulosti priam „mesianisticky“ obracajú so žiadosťou o pomoc mnohé združenia, umelecké súbory i jednotlivci. Svedčí to o tom, že systém podpory slovenskej národnej kultúry je narušený.

• Matica zaiste pociťuje potrebu rozširovania celospoločenského uznania a nárastu autority – ako to dosiahnuť, ako máme vnímať nepriazeň médií?

O mediálnej problematike by mohli naozaj mnoho rozprávať naši kolegovia z Informačného ústredia MS. Matica je takmer denne atakovaná otázkami o kauzách, ktoré vznikli pred takmer desiatimi rokmi, teda netýkajú sa ani bývalého predsedu, nieto nášho volebného obdobia. Aj napriek tomu, že sme ich podrobne vysvetlili, niektoré médiá sa k nim vracajú takmer s kampaňovitým charakterom. Akoby niekto chcel, aby sa meno Matice nespájalo s pozitívnu pronárodnou, kultúrnou a vedeckou prácou, ale podvedome automaticky s Národným pokladom a PDSI. Pre súčasné vedenie je to ťažké, veď keď bola vyhlásená zbierka na Národný poklad, mnohí z nás vrátili správcu a podpredsedov sme boli v základnej škole. Mediálny priestor je úzko spojený s našou vnútornou činnosťou a aktivitami pre verejnosť. Verím, že ak dôsledne budeme pokračovať v našej práci, mnohí svoj názor na Maticu slovenskú pozitívne zmenia. Veď našou prioritou je presvedčiť zmysluplnou prácou najmä slovenských občanov až potom médiá.

• To, že ste nová matičná generácia, sa odráža aj v tom, že ste neprišli s ilúziami, ale s reálnym poznaním, neženie sa za ilúziou masového členstva, ale ako ste to formulovali, matičné členstvo sa vyznačuje húževnatosťou. Je to nové poňatie – podpora húževnatosti v každodennej práci?

V tomto ohľade vychádzame zo skúsenosti matičného hnutia, ktoré už pred rokom 2010 malo požiadavku, aby sme sa nevenovali megalomanským projektom, ale pomoci aktívne fungujúcim matičným zložkám, medzi ktoré patria aj miestne odbory. Teda udržaniu a zveladeniu toho, čo nám aktívne funguje. Veď sú to naši dobrovoľníci. Preto musíme upevňovať a stabilizovať matičné odbory, ktoré sa osvedčili vytrvalou prácou. Už som to spomínal, dôležitá je pri tejto podpore kooperácia ústredia, oblastných stredísk MS, dobrovoľníkov a ich participovanie od tzv. dotácie regionálnej kultúry až po hlavné aktivity MS. V súčasnosti je to o aktuálnejšie, že ak pár skeptikov poukazovalo v minulosti na to, že folklór a miestnej kultúre sa venujú aj iné osvetové strediská i mestské odbory kultúry, teraz po rôznych reštrukturalizačných zmenách vidíme, že matičné Domy MS, OP MS a miestne odbory sú po zrušení viacerých osvetových stredísk vyššími územnými celkami a po personálnych zúženiach nejedného odboru kultúry jedinú v obciach, ktoré dôsledne udržiavajú autentickú

• Mimoriadna úloha Matice je na slovenskom juhu...

Jazykovo zmiešané územia boli ústrednou témou Matice. V tomto ohľade slovenský juh, ale aj slovenský severovýchod sú veľmi citlivé oblasti, ktoré si vyžadujú neustále matičné pôsobenie. V ostatných dňoch sme mali rokovanie s matičiarmi z Filakovskej oblasti v obci Ratka, pričom za pozitívnu považujem, že okrem predsedov MO MS boli pozvaní aj starostovia obcí. Veľmi vážna situácia je v Štúrove, kde som inicioval rokovanie s našimi matičiarmi – tak s dobrovoľníkmi, ako i s profesionálmi, a to krátko po zasadnutí v Ratke. Naše pôsobenie je však dosť ohraničené matičnými rozpočtovými možnosťami. Som však presvedčený, že ak budeme neúnavne pokračovať v našich predsa vzťahoch, pozitívne výsledky dosiahneme.

V metropole Lvov nie je zatažko zaspievať si, kde je ľuďom ešte tak dobre ako tu...

Haličský historický skvost Ukrajiny

Martin JARINKOVIČ – Snímky autor a archív

Lvov – administratívne, kultúrne a hospodárske centrum západnej Ukrajiny, historického regiónu Halič (po ukrajinsky Halyčyna), je označovaný za najkrajšie mesto nášho východného suseda. Historická metropola plná pamiatok, lákajúca poľským barokom aj rakúskou secesiou, je najväčší ťažuhň ukrajinského cestovného ruchu a predstavuje zaujímavý tip na výlet.

Ukrajinský Lvov je jedno z najkrajších európskych miest, v ktorom pohnuté dejiny a vývoj zanechali množstvo tráum, ale aj turisticky lákavých pamätihodností.

Lvov vo všeobecnosti považujú za baštu ukrajinského vlastenectva. Povzbudzuje ho aj socha zakladateľa mesta Danila Haličského.

Lvov je najvýchodnejšia z metropol tradičnej strednej Európy a môžeme ho pokojne zaradiť k takým mestám, ako sú Viedeň, Praha, Budapešť či Krakov. Všetky tvoria kultúrne dedičstvo strednej Európy. Dejiny mesta sú plné turbulentných udalostí spojených s geografickou polohou Haliče, regiónu v pásme stretu dvoch svetov – Východu a Západu. Začiatky mesta siahajú do roku 1250, keď sa kráľ Haličskej Rusi Danilo I. Haličský rozhodol vybudovať mesto, ktoré nazval podľa svojho syna Leva. Mesto v roku 1349 ovládol poľský kráľ Kazimír Veľký a od toho času (s prestávkou v rokoch 1370 – 1387, keď pripadlo Uhorsku), tvorilo štyristo rokov súčasť poľského kráľovstva. Po prvom delení Poľska v roku 1772 Lvov pripadol rakúskej monarchii a v rokoch 1918 – 1939 bol súčasťou II. Rzeczy Pospolitej. Po druhej svetovej vojne, ako vieme, sa mesto ocitlo v Sovietskom zväze. Novú éru priniesol zrod nezávislej Ukrajiny v roku 1991.

■ VITAJTE V BUNKRI

Skoro ráno o 3.25 hodine ukrajinského času nedospatý a unavený vystupujem z vlaku do ešte stále nočnej temnoty cieľa mojej cesty. Vzduch je presýtený nepríjemným dymom z kotlov ukrajinských vlakov vyhrievaných uhlím. Pomaly kráčam po peróne k staničnej budove. Je sedemnást' stupňov pod nulou. Pod nohami ticho vrzdí sneh. Mráz štiepe na tvári. Na ruky rýchlo nasúvam rukavice a zrýchľujem krok. Pri vstupe do staničnej budovy zaznie zvučka ohlasujúca príchod nasledujúceho spoja – dynamická melódia Pochodu záporožských kozákov nečakane zlepši náladu. Stanica

postupí ponuro. Rozdelená je na dve čakárne – ľudovú bezplatnú, preplnenú ľuďmi a ťažkým štipľavým pachom, a prázdnejšiu platenú. Stanica len potvrdila moje skoršie rozhodnutie. Vyhľadám taxi. Za stopäťdesiat hrivien som sa doviezol k hlavnému námestiu zvanému Ploša Rynok. Keďže v rezervovanom hoteli sa môžem ubytovať až od jedenástej a nechce sa mi čakať kdesi na stanici, mierim k podniku Kryjivka. Lokál je zariadený v štýle bunkra UPA (ukrajinská povstalecká armáda). Okrem zvedavosti turistu ma tam ťahá jediný prozaický dôvod – podnik funguje nonstop. Vchádzam do podchodu, intuitívne zabúcham na nenápadné, nijakým nápisom neoznačené a z obyčajných dosiek zbité dvere. Po chvíli dvere pootvorí chlap neprijemného výzoru. Zrúknem naňho: „Slava Ukraini!“ Jeho tvár sa rozjasní a podľa zvyku odpovedá: „Herojam slava!“ Bez tohto hesla vás dovnútra nepustia. Prechádzam prítímim pivničných chodbičiek lokálu ozdobeného po stenách rôznymi letákmi, plagátmi a iným banderovským propagandistickým materiálom. Sadám si k jednoduchému drevenému stolu. Dostanem menu v podobe propagandistickej brožúry. Okrem rôznych bojových názvov jedál sa v menu vyslovene uvádza, že ruské peľmene podnik nepodáva. Prezentácia podniku je svojská, no netreba ju vnímať precitlivo – do veľkej miery je celé toto „harašenie“ komerčný spôsob, akým prilákať zákazníkov na čosi nezvyčajné. Je to biznis. A ja som si tam celkom pekne pár hodín poselel v teple pri dobrom zakarpatskom koňaku. A sedel by som možno aj dlhšie, ale, nanešťastie, sa dovalili dvaja

štangasti v nálade. Od ich stola sa periodicky ozýval pokrik: „My Lvovčania sme najsilnejší!“ Pre istotu som sa pobral. Aspoň som sa prešiel centrom.

■ PATINA PAMÄTIHODNOSTÍ

Lvov má nádherné staré centrum (zapísané v zozname UNESCO) so štvorcovým hlavným námestím, ktorému dominuje renesančná mestská radnica. Vzhľadom na svoju históriu nesie architektonický vzhľad starého mesta stredo-európsky rukopis. Mesto pripomína Krakov. Rozdiel je v tom, že pre menej udržiavané fasády má paradoxne Lvov väčší nádych patiny, ktorá mu dodáva svojú autenticitosť. Nebyť áut zaparkovaných na každom kroku, aj v okrajových častiach centra, človek túľajúc sa zákutiami a uličkami starého mesta získa dojem, že sa vrátil v čase o celé desaťročia naspäť. K najvýznamnejším pamätihodnostiam patria chrámy, kostoly a kláštory – pôvodne rímskokatolícke, dnes v správe Ukrajinskej gréckokatolíckej cirkvi. Tu môžeme spomenúť dominikánsky kostol, Katedrálu sv. Juraja, jezuitský kostol, obranný kláštorový komplex bernardínov, ktorý bol kedysi súčasťou fortifikačnej infraštruktúry (dnes v ňom sídli aj Ústredný historický archív Ukrajiny vo Lvove). Rímskokatolíckou ostala tzv. Latinská katedrála. Zaujímavosťou je Arménska katedrála a celkovú pestrosť doplnia pravoslávna Uspenska cerkev.

Na návrší nad mestom sa do 18. storočia týčil tzv. Vysoký zámok. Dnes je návršie pretvorené na park a novou dominantou návršia sa stala televízna veža – jeden z novodobých symbolov mesta. Zo svetských

kultúrnych pamiatok treba spomenúť klasicistickú budovu Ossolína – vedeckej knižnice, neorenesančný Palác Potockých, v ktorom sídli Lvovská galéria umenia, či eklektická budova Opery z prelomu 19. – 20. storočia. Svojráznu mozaiku histórie mesta predstavujú pamätníky. Nájdete tu pamätník Adamovi Mickiewiczovi (ako jeden z mála zachovaných poľských pamätníkov, po roku 1945 ničených), neďaleko od Mickiewicza má svoj pamätník jeden z najväčších ukrajinských literátov Taras Ševčenko. Vybudovali ho po zániku ZSSR na mieste zlikvidovaného pamätníka V. I. Lenina. Za ukrajinskej éry pribudli pamätníky kráľa Danila, Mychaila Hrušovského či pomník obetiam komunistických zločinov. Svojrázny spôsobom doplnia túto mozaiku monumentálnym pamätníkom Stepana Banderu, vystavaný paradoxne v obľudne socialistickej štýle. Najpôsobivejším memoriálnym komplexom je Lyčakovská nekropola s poľským i ukrajinským vojenským cintorinom.

■ MESTO MÚZEÍ

V Lvove sa nachádza vyše štyridsať múzejných expozícií, pričom viaceré z nich patria pod Lvovské historické múzeum. Navštívil som niektoré z nich. Prekvapujúca je na naše pomery nízka cena vstupného: tridsať hrivien (okolo jedného eura). Treba počítať aj s tým, že nie všetky expozície priestory sú vybavené toaletami, tak ako napríklad hlavná historická expozícia na Ploša Rynku. Expozície sú koncipované erudovane, tradičným spôsobom, lenže starými inštalačnými prostriedkami a v starých vitrínach. Ani náznak moderných prvkov a inovácií. Z toho, čo som videl, odporúčam expozíciu

Arsenalu s bohatou zbierkou zbraní a súkromné múzeum – Galériu ukrajinskej vojenskej rovnošaty priamo na Ploša Rynku, udržiavanú z vlastných financií entuziastom Bohuslavom Luvimom. Je to ukrajinský patriot a nadšenec histórie. Ako dôchodca trávi väčšinu času vo svojej expozícii, vybavenej originálmi i kvalitnými replikami ukrajinských uniforiem 20. storočia. Je dobrý spolupredstavený. Nečudo, že som s ním strávil v druhej debatae takmer hodinu. Nezhodli sme sa vo všetkom, ale zistil som, že vo viacerých otázkach sú slovenské a ukrajinské skúsenosti a pohľady na históriu i súčasnosť podobné.

■ PONUKA LAHÔDOK

Lvov je zároveň mesto kávy, čokolády, kaviarní, vinární a reštaurácií všetkého druhu. Tradíciu pitia kávy do Lvova priniesol z Viedne ešte v roku 1683 Jerzy Kulczycki. Kaviarensku tradíciu v meste posilnilo obdobie monarchie, keď v Lvove pôsobilo veľa štátnych úradníkov. Lvovskú kávu si ako suveníri môžete kúpiť v centre na každom kroku. Priamo na Ploša Rynku sa nachádza najväčšia Lvovská kaviareň Kopalňa kavy, čo by sme mohli preložiť ako kávová baňa, a skutočne návštevníci sa môžu pozrieť do podzemných „banských“ priestorov, kde sa táto káva „ŕaží“, uskladňuje a pripravuje na podávanie. Pre milovníkov čokolády je neodolateľnou Lvovská dielňa čokolády, kde sa vyrábajú bombóny a pralinky od výmyslu sveta. Na monarchiu v Lvove v princípe spomínajú s nostalgiou, neprekvapí preto, že viaceré reštaurácie i hotelov je ladených v tomto štýle. Najpozoruhodnejšia z nich mi pripadla Knajpa Bruderschaft. Upútal ma na ňu živý „pútač“ oblečený v c. a. k. uniforme. Ako som sa dozvedel, volá sa Jura a predkov z matkinej strany mal zo Zydranowej v slovensko-poľskom pohraničí. Svet je malý. Z celej plejady reštaurácií spomeňme ešte Dom legend, ďalej reštauráciu Baczewskych, nadväzujúcu na tradíciu výrobcu alkoholických nápojov za poľskej medzivojnovj éry.

Najviac ma však očarila reštaurácia Atlas na Ploša Rynku. Tento podnik bol obľúbeným centrom poľskej inteligencie a vyznačuje sa jedinečnou medzivojnovou patinou. Najväčšou špecialitou podniku je káva „Atlasovka“, ktorá ma jednoducho uchvátila. Sediac v Atlase sa človek mimovoľne zasnáva. V mysli sa mi hneď vybavil veselý náulav z poľského filmu Włóczygi (túláci), nakrúteného v roku 1939, v ktorom sa spieva: „Lebo kde je ľuďom ešte tak dobre ako tu – len vo Lvove.“ Všetko, aj to dobré, sa však raz skončí, tak ako aj moja návšteva Lvova. Pred odchodom, keď som naposledy poselel v obľúbenom Atlase, sa mi vybavila melódia nostalgického Lvovského valčika Mariana Hemara, plačúceho nad strateným Lvovom. Lvov ostáva v pamäti a človek má túžbu sa sem vrátiť.

FEJTÓN

Po chutnom nedeľnom obedu sa Jusko so svojou manželkou Máriou rozhodovali, kam sa pôjdu prevetrať. Keďže očakávali rodnú návštevu, na dlhú prechádzku to nevyzeralo. V takomto prípade prichádzali do úvahy dve lokality. Vzdialenejšia, ktorá už bola v tieni, a druhá na návrší, do ktorého sa opieralo skúpe zimné slnko. Vôbec im neprekážalo, že tým miestom bol cintorín. A zrejme ani mnohým ďalším, ktorí rozmýšľali podobne a stretávali ich pri nezriedkavých potulkách. Najskôr sa štvorali širokým betónovým schodiskom popri cintoríne sovietskych vojakov. Odtiaľ išli k hrobom na návrší. Keďže mŕtvych pribúdalo, cintorín sa štvorval stále vyššie do kopca, čoho dôkazom boli čerstvje hroby. Juskov sa až pretočili zreničky, keď na jednom hrobe uvidel meno kolegu – fotografa.

Jeho odchod zo sveta akosi ušiel jeho pozornosti, takže sa to dozvedel až teraz. A aj keď bol na pietnom mieste, v pamäti sa mu vybavili ich humorné stretnutia. Pravda, mladej generácii to

už ostala len takáto erotika. Aj ďalšie stretnutia s Jožom sa niesli v podobnom duchu. Keď sa konečne dostal na zasľúbený odpočinok, všetci čakali, že pri oslave narodenin jedného zo spo-

aparát nechcel ani vidieť. Ba preto sa nenaucil fotiť ani mobilom. Na takýchto prechádzkach mali Jusko s manželkou poruke aj jednu-dve sviečky, takže si zapálením jednej uctili pamiatku kama-

cintoríne, ktoré nevynechali pri nijakej prechádzke. Pred časom ich opustila priateľka, ktorá fajčila ako pirátska kuchárka. Darmo jej Juskov manželka dohovárala, že fajčenie škodí, že to nie sú len prázdne výstrelky na škatulkách cigariet či smutné štatistiky. Odbila ich tým, že sú to len konkurenčné prekáračky a uvádzala príklad jedného starčeka za druhým, ktorí sa napriek fajčeniu dožili vysokého veku. Nebolo ich veľa, ale aj oni niektorých poznali. Z pohľadu štatistiky to však boli len výnimky potvrdzujúce pravidlo. Keď Zuzke pripaľovali sviečku, Jusko si spomenul, ako ich známej v duchu šlágra Františka Kristofa Veselého prízvuoval: Zu – Zu – Zuzulienka, nie si silná ani tenká. Si tak akurát, preto ťa mám rád. A v závere pridal svoje varovanie: Len už toľko nefajči, prosím. Vtedy sa tomu žltaci smiali, no, žiaľ, Zuzka sa nedožila ani zreľohu stredného veku.

Marián ŠIMKULIČ

Sviečka pre nepoučiteľnú fajčiarku

Marián ŠIMKULIČ

už nič nehovorí, ale keď sa s Jožom prvýkrát stretli v tmavej komore, sedel pri zväčšovaku a vyberal polička filmu, z ktorých urobí výrez. Aby potom, keď ich už presvietil a fotografický papier ponoril do vývojk, šúchal prstami na miestach, ktoré chcel na fotografii zvýrazniť. Vrazil tomu maznanie sa s fotografiou a po tom, čo mu manželka odišla s iným, zo žartu pridal, že mu

ločných priateľov to bude práve on, bývalý profesionálny fotograf, ktorý túto slávnostnú príležitosť zveční. No Jožo prišiel bez fotoaparátu. Na otázku, či ho zabudol, povedal, že nie, že aparát nemá. Mnohí to vtedy chápali tak, že si ho nezobral so sebou. Až neskôr vysvitlo, že Jožo, aj keď fotografoval od detstva, mal v robotie fotografovania vyše hlavy, takže na dôchodku foto-

rátu fotografa. Odteraz budú vedieť, kde odpočiva.

Keď sa obaja vyštvrali na vrchol cintorína, pod nimi sa rozprestrela panoráma mesta v údolí obklopenom horami. V prípade mimoriadne jasného počasia bolo možné z vrcholu zazrieť aj zasnežené vrcholky Vysokých Tatier. Najmä pre spomínané výhlady tu obaja chodili. Ostalo im ešte jedno miesto na

Docent histórie Ivan MRVA hľadá na európske dejiny slovenským pohľadom

Dôstojný vrchol jubilea Márie Terézie

Ján ČOMAJ – Ilustrácie z knihy I. Mrva Mária Terézia

Ak by sme nič nespomenuli, ak by sme zabudli aj na programy televíznych staníc v čase trojstého výročia narodenia panovníčky rakúsko-uhorskej monarchie Márie Terézie a uviedli iba dva najhodnotnejšie príspevky k jubileu – o čosi dávnejší román Antona Hykischa Milujte kráľovnú (aj s voľným pokračovaním – románom o synovi Jozefovi II. Verte cisárovi) a monografiu riaditeľa Historického ústavu Matice slovenskej Ivana Mrva (z vydavateľstva Perfekt), v hanbe sme nezostali. Už len tieto dve diela sú neporovnateľne viac ako anachronické úsilie vrátiť panovníčkinu sochu s dvoma uhorskými husármi na miesto, kde Tibor Bartfay osadil monumentálne súsošie Ľudovíta Štúra.

Mrva monografia je historickou štúdiou, ale zároveň literatúra faktu, ako sú diela Vojtecha Zamarovského, siahajúce až k začiatkom ľudských dejín, publicistov Pavla Dvořáka alebo Vladimíra Ferka či historika Matúša Kučeru. Literatúrou ich robí umenie podať obraz minulosti pekným a zrozumiteľným slovom, takže zrazu dejepis čítate ako román.

S Kučerom má Mrva ešte dva spoločné rysy (možno aj odpozorované, aj to je pochvala pre oboch, lebo jeden je učiteľ, druhý žiak): vnímať minulosť v komplexe života, teda nielen nekonečné vojny, zákulisné a úlisné boje o trón, výnosné miesta na dvore a v provinciách, kde sa najľahšie bohatlo, ale popritom vnímať aj hospodárstvo, rozkvet miest, baní, obchodu, vzdelania, zákonnosti, vedy, postavenia cirkvi, aj stav ľudských práv, ak to nazveme dnešným pojmom.

■ SLOVENSKÝM ZRAKOM

Druhým spoločným znakom je pozeranie sa na veci slovenskými očami a zároveň hľadanie a nachádzanie Slováka v dejinách. Aj v prípade mnohonárodnostnej rakúsko-uhorskej monarchie nebola rola Slováka zanedbateľná. Tak u Mrva stretáme ľudí zo Slovenska – Pálfiocov, Esterháziocov, Kempelena... Ten sa preslávil nielen sporným šachovým automatom, ale aj zavedením vodovodu na bratislavskom a budínskome hrade, prestavbou Budína či unikátnou dodnes fungujúcou fontánou vo viedenskom cisárskom parku. Z Pálfiocov bol jeden dokonca kancelárom Márie Terézie – Mikuláš Pálfi zastával úrad v rokoch 1758 – 1762, František Esterházy bol kancelárom dokonca dvadsaťpäť rokov (1762 – 1787), teda viedol najvyšší cisársky úrad ešte aj za Jozefa II. V roku 1765 zriadil vo svojom kaštieli v Tomášikove na Žitnom ostrove aj prvý sirotinec v Uhorsku – sto detí, ktoré žili na ulici, odkázané na žobrotu, dostali odrazu strechu nad hlavou a aspoň skromné zaopatrenie. Vo vysokých funkciách oboch osvietenských panovníkov bolo však aj niekoľko Slovákov rodom i vyznaním. Z nich I. Mrva spomína najmä Adama Františka Kollára, radcu jej veľičenstva cisárovná, a riaditeľa cisárskej knižnice maršala

Manželský panovnícky pár sa vzáčne dopĺňal – Mária Terézia vynikala sobášnou diplomaciou a František Lotrinský zmyslom pre podnikanie.

Hadíka, hlavného armádneho veliteľa vojsk ríše, prvého Slováka, ale aj prvého občana Uhorska na čele rakúsko-uhorskej armády.

Organicky sa v texte spomenú aj vrcholné ustanovizne, ktoré v časoch Márie Terézie sídlili v Bratislave: uhorský parlament, cisársky miestodržiteľ aj Kráľovská uhorská miestodržiteľská rada, dnes by sme povedali – uhorská vláda, ktorá mala na starosti hospodárske, finančné, zdravotnícke, kultúrne a cirkevné otázky. Bola aj prevodovou pákou medzi panovníčkou a stolicami, slobodnými kráľovskými mestami a miestnou správou v celom Uhorsku, ktoré bolo vtedy podstatne väčšie ako dnes Maďarsko a Slovensko dovedna.

Uhorským miestodržiteľom v tých časoch bol za Márie Terézie Albert Sasko-Tešínsky so sídlom na Bratislavskom hrade. Aby bolo jeho sídlo dôstojné, Mária Terézia dala hrad s veľkými nákladmi prestavať a vedľa neho postaviť aj prepychový palác, tzv. Tereziánum, rezidenciu, v ktorej si ponechala časť priestorov na svoj pobyt počas návštev Bratislavy.

■ POMOC BANÍ

Ivan Mrva postrehol aj zabudnutú skutočnosť, že po skončení Sedemročnej vojny bola cisárska pokladnica prázdna, ba čo viac, dlhy monarchie dosiahli závratnú výšku sto miliónov toliarov. Oblasť stredného Slovenska mali naši panovníci vo vážnosti dávno predtým, trauje

spáliť na bratislavskom Hlavnom námestí.

■ PANOVNÍCKY PÁR

František Štefan Lotrinský žil od pätnástich rokov na viedenskom dvore už za otca Márie Terézie Karola VI. Ten nemal syna, tak si milého chlapca obľúbil, pritom v tom bola istota aj vďaka za to, že Františkov deda Karol Lotrinský bol jedným zo záchrancov Turkami obliehanej Viedne. Chlapec bol urastený, dvorania ho nazývali „krásny Franzi“. Mária Terézia bola od neho o deväť rokov mladšia, ale prejavovala mu náklonnosť už v detstve, po rokoch sa priznala: „Od piatich rokov bol v mojom srdci.“ Keď po otcovej smrti v roku 1729 odišiel z Viedne, aby prevzal vládu v Lotrinsku, Mária Terézia odmietala všetky ponuky a kombinácie jej okolia na riši prospešný sobáš. Nakoniec zvíťazila náklonnosť tých dvoch. Ich svadba sa stala udalosťou desaťročia.

Cisár Karol VI. onedlho zomrel a dvadsaťročná dcéra, už štvrtý raz tehotná, sa ujala trónu a manžela vymenovala za spoluvládcu. Ten však onedlho nastúpil aj na nemecký trón. Tak v jednej spálni sa ocitli panovníčka rakúsko-uhorskej monarchie a cisár Svätej ríše rímskej nemeckého národa, ako znel oficiálny titul Františka Štefana Lotrinského. Už to, že spali v jednej spálni, nebolo na európskych panovníckych dvoch zvykom, ale aby vedľa seba ležali dvaja panovníci dvoch veľmocí, to už bol unikát.

František Lotrinský bol vo Viedni oveľa častejšie ako na svojom tróne. Muž, ktorý nemal vojvodcovský talent ani úlisnosť politika, bol však príkladným národohospodárom a podnikateľom, a o tom máme na Slovensku veľa svedectiev.

■ LOTRINSKÝ A SLOVENSKO

Na svojich cestách po krajine si uvedomil skryté hodnoty Záhoria, najmä dvoch panstiev – Holíč a Šaštína. Ako moderný človek rodiačeho sa sveta technických prevratov zakladal v manželkinej monarchii prvé manufaktúry – a dve z nich už na začiatku podnikateľských aktivít – v Holíči výrobu fajansy na tradičných habánskej keramiky a v Šaštíne textilku, vtedy nazývanú kartúnka. Uvedomil si aj hodnoty oboch veľkých panstiev na tomto území, patriaciach

Panovníčka Mária Terézia predznačila dobu osvietenectva v Rakúsko-Uhorsku.

šľachticom Coborovi a Bakičovi, aj to, ako nešťastne na nich majitelia hospodária. A rozhodol sa tie panstvá kúpiť. Dovedna to bolo päťsto štvorcových kilometrov s výmerou dvadsaťštyriacich hektárov poľnohospodárskej pôdy, s lesmi, s vodnými plochami a so zastavaným územím. Už v roku 1737 doviedol sem skupiny svojich krajanov z Lotrinska, ktorí sa usadili najmä v Holíči, aj ich potomkovia boli neskôr mimoriadne úspešní remeselníci i vzdelanci (napríklad bývalý riaditeľ holičského gymnázia Viktor Klemm po vylúčení v čase „normalizácie“ založil dielničku, ktorá narástla do rozmerov závodu a pred novembrom 1989 vyrábala prvé naše počítače Didaktik Alfa a Gama).

■ KARTÚNKA, FAJANSA...

František Lotrinský zriadil aj dve na tie časy moderné manufaktúry – na výrobu keramických úžitkových a ozdobných predmetov v Holíči (v sedemdesiatych rokoch ju obnovilo výrobné družstvo Služba), kde pracovalo asi sedemdesiat ľudí, a šaštínsku textilku, v ktorej pracovalo okolo štyristo ľudí priamo v manufaktúre a niekoľko tisíc priadok a tkáčov doma – ročná produkcia bola až stovadsaťtisíc metrov kvalitného textilu.

V Kopčanoch postavil veľký žrebčinec na chov ušľachtilých koní pre viedenský dvor pod sedlo i do záprahu – v posledných rokoch sa rekonštruuje, zatiaľ má aspoň novú strechu. Bokom od obce založil farmu na vodné vtáčstvo, najmä divé kačice – pre zásobovanie cisárskej kuchyne. Zaviedol veľkochov kráv a oviec, zalesňoval záhorské piesky, vybudoval komplex majerov s vysokými výnosmi obilia, v Strážach vyrástol výletný kaštieľ Belveder, pútnický kostolík v Šaštíne prestaval na barokovú baziliku, ktorá je dnes centrom jednej z najväčších slovenských pútí, a pre svoju manželku Máriu Teréziu dal prebudovať zámoček v Holíči na veľkolepý palác, obohaný vodou, so sto izbami – letné sídlo panovníčky. To všetko i s mnohými podrobnosťami sa dozvedáme z Mrvovho diela.

BESEDNICA

Í-hels zvykol zareagovať susedov kôň Pejo, keď ho poštipal ovad. A rovnako aj slovenský minister zdravotníctva, keď naňho dorážali novinári a pýtali sa, čo za elektronické čudo za veľa miliónov vzniklo. Údajne je to nepodarok, ale po anglicky to múdro vyzerať. Vraj aj americkí vojaci, dočasne dislokovaní pod Tatrami, tomu budú rozumieť. Lenže po brexite neviem, kto by ešte mal v EÚ hovoriť po anglicky...

Ale podme k veci. Elektronické zdravotníctvo sú pánske zábavy ďaleko od problémov chudoby. Cintoríny a nemocnice majú zabezpečenú klientelu. Takisto ich lukratívne príviesky – pohrebníctva, predajcovia vitamínov, probiotík, cétečiek a podobní podvodníci – v lekárňach, poisťovníach, vo vrtuľníkoch. O klientoch cintorínov buď nič, alebo v dobrom. Zato nemocnica je ako povestný Moloch, ktorý požiera vlastné deti. A jeho deti idú do nemocničných

objektov s radosťou a s WC papierom v taške. Vydal som sa za chorým príbuzným. Úboziak ležal v izbičke veľkosti väčšej psoj budy s dvoma ďalšími nešťastníkmi. A ja som začal nevdopak spoznávať nemocničné vnútornosti...

Medicínske elektronické čudo í-hels

Milan ČASNOCHA

Istý nadnárodný ľudomilný rád sa rozhodol, že v rámci výmeny zastaraného zariadenia chudobinca niekde v krajinách Osi veľkoryso daruje staré ráhoj na Slovensko – lacnejší variant ako zošrotovanie. Darovanému koňovi...

V našej storočnej nemocnici boli navrhnuté izby pre jednu-dve osoby. Teraz do nich vtlačili tri polohovacie postele (pokrok nezastaví). Servomotory, ovládač, wifi, ABS atď. Vedľa posteli vyklápacie

je fatamorgána. Ale späť do reality. Výroková logika v malej izbe: Buď bude pri posteli stolík, alebo budú zavreté dvere. Riešenie: Dvere sú otvorené a stolík je pri posteli. Alebo dvere sú zavreté a stolík je odsunutý. Stenu neposunieš... Na ovládanie posteľe treba elektrinu. Ona by v zásuvkách aj bola, lenže zákerní kapitalisti na konce šnúr namontovali neštandardné zástrčky. Ponúkol som sestričke – darujem tri redukcie či zástrčky a osobne ich zamontujem.

Skoro som skončil v krimináli za trestný čin všeobecného ohrozenia. Bolo mi vysvetlené, že nemocnica je precertifikovaná od hromozvodu až po zásuvky. Môj dar by zlikvidoval certifikáciu, na ktorej sa nabalilo najmenej päť eseročiek. A tak máme dvesto

polohovacích posteli, ktoré sa nedajú polohovať. Takže jeden pacient skoro sedí, druhý má zaklonenú hlavu a tretí je vystretý ako na marach. Opäť som navrhol personálu iné riešenie – stačí pacientov poprehadzovať podľa diagnóz a tvaru chrbtice. A ušetrilo by sa na elektrine...

Keďže pre príbuzného chceme to najlepšie (nemá to nič spoločné s testamentom), dohodli sme sa, že ho za patričný poplatok presunieme na izbu de luxe pre high society.

Lenže. Všetky nadštandardné boli na najbližšie dva týždne vypredané. Rozhodol som sa, že si naplánujem svoje hospitalizácie s predstihom, aby som sa dostal na nadštandardnú izbu. Zadám požiadavky do í-helsu: jún 2023, cirhóza pečene; júl 2026, havária – zlomená ruka a noha. Tú cirhózu možno stihnem skôr, úroda hrozna toho roku vyzerať dobre. A na izbu de luxe si zarobím priamo v nemocnici. Na urológii tiež zriadili nadštandardnú izbu a kvôli tomu zrušili jednu z dvoch toaliet na chodbe. Výsledok – pred pozostalou toaletou trpí zo desať stepujúcich pacientov s pohárikmi v rukách alebo s rukami v lone. Investujem do chemickéj budy – možno mi pár miliónov poskytnú aj fondy EÚ, veď dávajú i viac na ďaleko väčšie hlúposti – a budem vyberať po eure, dvoch. Smejte sa, ale ja sa budem smiať naposledy. Naposledy, ale na rozdiel od vás v nadštandardnej izbe a s funkčnou polohovanou polohovacou posteľou...

Slovenská národná galéria pripravila výstavu založenú na historických výročiach

Osmičky na výstavnej galerijnej nástenke

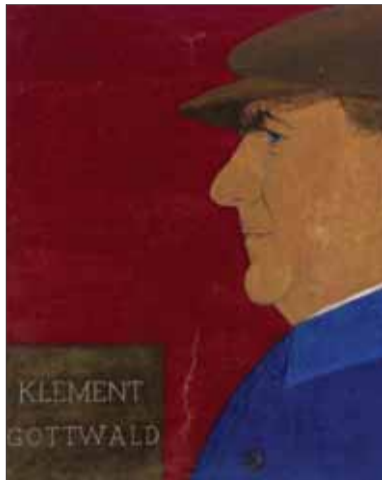
Alexander GOCZ – Foto: SNG

Naša hlavná výstavná scéna – Slovenská národná galéria, hľadá cesty, ako čo najinvenčnejšie predstaviť širokému publiku výtvarné umenie v čo najširšom zábere žánrového spektra. Samozrejme, často používaným kľúčom bývajú historické súvislosti, výročia tvorcov či retrospektív umeleckých smerov. Aktuálne sa Slovenská národná galéria inšpirovala našimi tvorcami dejinými „osmičkami“.

Átrium Slovenskej národnej galérie je priestor, ktorý si spájame skôr s funkciou akéhosi „pútača“ oboznámujúceho návštevníkov s chystanými projektmi. Tentoraz ho diagonálne pretína tri metre vysoká nástenka, na ktorej je archaicky krasopisne vymalované heslo: „Ted, když máme, co jsme chtěli...“ Je to verš z budo- vateľskej piesne, ktorej text napísal známy básnik František Halas. Bolo to začiatkom päťdesiatych rokov a podobne ladený pátos kraľoval vtedajšej propagande. Spomínaný, vôbec nie zlý básnik, sa za túto častušku neskôr hanbil, ale nebol sám z umelcov, ktorý robil ideologickú nadprácu. Útechou mu mohol byť fakt, že spomínaná pesnička neskôr zľudovela a spomínané verše sa brali ironicky v rámci hesla – „tak nám treba...“

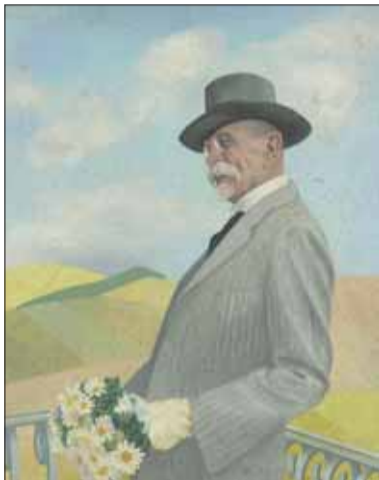
■ OSMIČKOVÉ NÁSTENKY

Aktuálny rok 2018 je výnimočný z hľadiska tak trochu mystického pohľadu na číslo osem v letopočtoch (nielen) našich dejín. Konotácia, pri najmenšom na línii rokov 1918, 1948 a 1968, sa tvorcom zo SNG ponúka doslova sama. Kurátorka prvej z „osmičkových“ násteniek venovanej februáru 1948 Alexandra Kusá to komentovala nasledovne: „Výstava

Ladislav Guderna: Klement Gottwald, 1950.

neoslavuje komunistický prevrat, desaťročia nazývaný Víťazný február, tak ako kedysi nástenky, čo sa povinne vyrábali v každej škole, každom závode či každej inštitúcii, aby pravidelne pripomínali pre režim významné výročie. V našom prípade ide o pohľad do zákulisia, ako sa robila propaganda. Ilustruje to častým používaním zdevastovanej príručky s predpísanými obrázkami, heslami aj s formou výkladu tej-ktorej

Ester Šimerová-Martinčeková: T. G. Masaryk, 1946.

oslavovaniahodnej pamätnej udalosti. Ošúchanú brožúru síce chráni pred rukami návštevníkov sklo, ale listovať v nej možno pomocou tabletu.“

Galerijná nástenka je z iného súdka. Reflektuje, ako nová ideológia, ktorú vyniesol na vrchol rok 1948, výtvarnú scénu. Zjazd národnej kultúry v tom roku vyhlásil novú kultúrnu politiku. Začal presadzovať novú doktrínu menom socialistický realizmus, aj keď sa spo-

Riaditeľka SNG Alexandra KUSÁ hovorí o najnovšej „nástenkovnej“ expozícii ako o jednej z najťažších, akú kedy robila...

čiatku celkom dobre nevedelo, čo to má byť. Dokladom je obraz Františka Kudláča Demonštrácia pred palácom SNR.

■ ZNÁME MENÁ

Socialistický realizmus hlásal, že udalosti treba zobrazovať spôsobom, ako o nich máme v budúcnosti uvažovať. Dejiny umenia nie sú identické so sociálnymi a s politickými dejinami, aj keď sú s nimi neoddeliteľne spojené. Prax do roku 1989 však vypovedala o inom a dodnes na jej sedimenty narážame, keď nás verejnosť či moc vyzývajú, aby sme ich ilustrovali. Popritom však musíme logicky narážať na známe mená našej výtvarnej scény, ktoré sa nám náhle predstavujú v ideologických súvislostiach. Pred portrétom Klementa Gottwalda zarazí diváka meno autora – Ladislav Guderna. „Vyslovene švihol“ ranorenesančný portrét Federica da Montefeltra od Piera della Francesca. Niekedy premýšľam, či v zadnom pláne nebola aj podryvnosť alebo humor. Chcete sa inšpirovať najlepšími die-

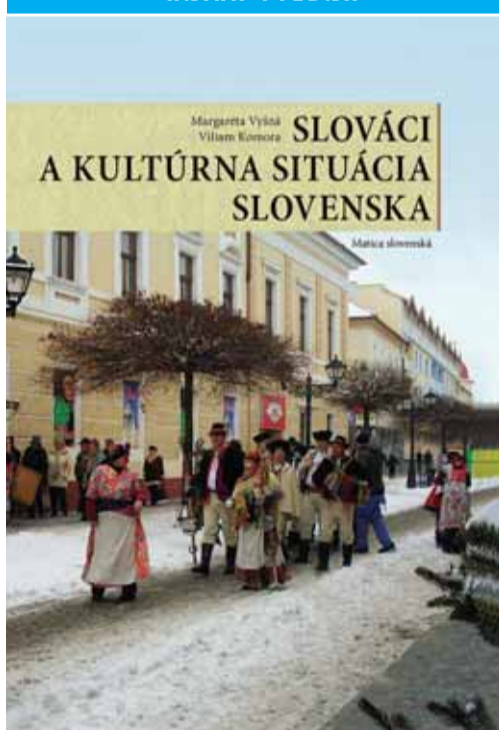
lami? Tak urobím Gottwalda ako Piero della Francesca vojvodu z Urbina. Ale to už nezistíme,“ komentuje kurátorka Alexandra Kusá maľbu, pri ktorej sa pristaví nejejen trochu znalejší čiteľ slovenského výtvarného umenia.

„Na základnej škole som bola nástenkárka a hrozne ma to bavilo,“ priznáva sa so smiechom v rozhovore pre RTVS Alexandra Kusá a doložila, že galerijnú nástenku pre obmedzený priestor považuje za najťažšiu „výstavu“, akú kedy robila. Na opačnú stranu Februárovej nástenky, ktorá potrvá do 31. júla, pribudne v máji koláž pripomínajúca sedemdesiate výročie vzniku SNG. Projekt, ktorého ambíciou je byť nenápadným štuchancom do čias, keď boli mnohé výstavné siene len profesionálne sa tváriacimi nástenkami politických výročí, bude v auguste pokračovať rokom 1968 (v kurátorskej koncepcii Petry Hanákovéj) a v novembri reflexiou stého výročia vzniku Česko-Slovenska (kurátorka Katarína Bajcurová).

Margaréta Vyšná, Viliam Komora: Slováci a kultúrna situácia Slovenska, Vydavateľstvo MS

Otvorene o národnej identite

KNIHA TÝŽDŇA

Krátky slovník slovenského jazyka uvádza všeobecne identitu ako „totožnosť, zhodnosť vo všetkých vlastnostiach, rovnakosť alebo konkrétnu, ničím nezameniteľnú podstatu“. Keď však spojíme slovo identita s termínom „národná“, náhle sa môže dostať na neistú pôdu dnešnej takzvanéj „korektnosti“, ktorá veľmi rada zamieňa termíny národný a nacionálny.

Publikácia Otvorene o národnej identite je mimoriadne dôležitá práve dnes, keďže skúma uvedenie si vlastnej, regionálnej a národnej identity a kultúrnych vzorcov Slovákov, najmä v zmiešaných regiónoch na juhu Slovenska. Identifikáciu človeka s prostredím, s domovom, so spoločnosťou a s národom možno považovať za súčasť duchovnej konštrukcie jednotlivca aj národného spoločenstva. Práve v tejto časti autori predstavujú čitateľovi dôležité argumenty, ktoré demaskujú neomarxistické teórie o „nutnom zániku národných štátov“. Ostatne, máme, bohužiaľ, každodennú príležitosť vidieť, kam multikultúrne utopistické plány vedú Európu, strácajúcu svoj kresťansko-antický základ. Druhá časť knihy sa zameriava na špecifiká v jazykovej a vo vzdelávacej oblasti v danej časti Slovenska. Autori v texte konštatujú: „Pozrime sa na všeobecné podmienky pre verejno-spoločenský život Slovákov, jej občiansky a národný potenciál – akým podielom sa zúčastňovali Slováci v predošlých rokoch na riadení samosprávy, na ich sebarealizácii, participácii na regionálnej politike, prejavy v kultúrnych reprezentáciách a významoch. Keďže v tejto oblasti sa robili len minimálne výskumy, sme nútení vychádzať aj z predpokladov a skúseností Slovákov žijúcich na slovenskom juhu.“ Kniha Otvorene o národnej identite umožňuje zorientovať sa v danej problematike a čitateľa vedie k tomu, aby sa nenechal zmanipulovať mainstreamovými médiami, ktoré sa snažia o nastolenie morálne a sociálne pochybných poriadkov, čo ostatne dokazuje momentálny spoločenský pohyb v Európe.

(mab)

HUMORESKA

Ruku na srdce, priatelia, kto z vás hneď len tak z rukáva vysúka definíciu slova aplikácia? Zabudnite na koktanie definície z nejakého obstarožného slovníka cudzích slov a hrdo zahľadte: Aplikácia je to, čo mám vo svojom múdrom telefóne a čo mi vraj má zjednodušiť a spríjemniť život. Dnes, keď inteligencia mobilných telefónov potmehúdscky atakuje inteligenciu svojich nositeľov, je všetko ináč. Už nestačí len počuť blížneho svojho, poslať mu textovú správu, aktuálnu fotku či pri telefonovaní mu hľadiť nežne alebo výhražne do očí. Dnes sú tu aplikácie, ktorým nastupujúca generácia vraví „apky“, a tie

dokážu onakvejšie veci. Začalo sa to aplikáciami, ktoré predpovedali počasie, ponúkli vám cestovné poriadky miestnej či medzimestskej dopravy, privolali taxík či ponúkli

mňa mámiť môj názor na nové silikónové prednosti mladej časničky, ktorá ma obsluhuje.

Práve podobné dôvernosti mi vnukli nápad na aplikáciu „chlapi,

toho by nám telefóny určili trasu a predpísali konzumáciu. Na záver večera by aplikácia zavolała taxiky na rozvoz domov a v osobitných prípadoch by dala echo manželke či

hviezdičky filmu si náhle po dvadsiatich rokoch spomenuli na to, že keď prijali o polnoci pozvanie na návštevu producentovej hotelovej izby, nešlo zo strany dotyčného chlpičníka vôbec o nočný rozhovor na tému pestovanie izbových kvetín, ale o jednoznačné telesnosti. Aby sa podobným ťažkým samčím hriechom predišlo, pripravujú nadsené gender špecialistky mobilnú aplikáciu, v ktorej, keď muž pozve večer ženu do hotelovej izby, tak ona podľa uváženia ťukne na obrazovku mobilu na ikonku toho, čo od návštevy očakáva. Telefón môže byť pritom priamo prepojený z matrikárom, gynekológom v horšom prípade s právnikom a políciou. Vitajte v novom svete aplikácií!

Marek DANKO

Bohu dušu a ľuďom vyhovujúcu aplikáciu

možnosť, kde sa dá v okolí čo najrýchlejšie a najlacnejšie najesť. Lenže vývoj nezastaví. Odtedy je operátor o každom vašom kroku informovaný lepšie ako vaša manželka či šéf, dejú sa občas zaujímavé veci. Mňa sa napríklad mobil občas opýta, ako som spokojný s kaviarňou, kde momentálne sedím a dávam si kávičku. Potvora zvedáva. Už len čakám, že bude odo

opime sa“. Spočívala by v tom, že pri odchode z práce, keď sa s kolegami hotujeme na malé piatkové posedenie, uviedol by každý z nás obsah peňaženky a požadované promile, ktoré chce mať na záver večera v krvi. Aplikácia by šikovne zamerala našu pozíciu, zhodnotila by podniky okolo, ceny v jednotlivých nápojových listkoch a finančné krytie. Na základe

priateľke, aby sa duševne pripravili na váš príchod.

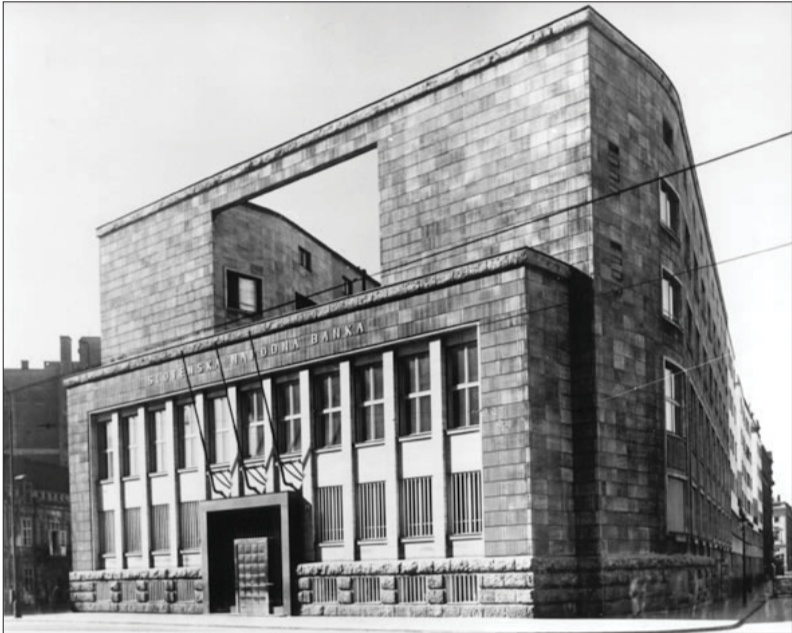
Myslím si, že je to celkom perspektívna aplikácia, lenže ani zďaleka sa nevyrovná tej, ktorú chcú zaviesť nejaké čudné, pravdepodobne feministické duše v Anglicku. Všetci dobre vieme, že nielen svetom šoubiznisu dnes hýbe hnutie „mňa tiež“, v origináli „Me Too“. Jednoducho, niektoré zaslúžili

Prvý slovenský guvernér Imrich KARVAŠ sa zaslúžil o silnú slovenskú korunu A potom prišli súdy a perzekúcie

Marián TKÁČ – Foto: archív autora

Slovensko má mužov, ktorí si svoj ťažký osud navidomoči nezaslúžili. Jeden z nich – prof. Imrich KARVAŠ (narodil sa 25. februára 1903 v Kalinčiakove, časť Levíc) zo sedemdesiatich ôsmich rokov života polovicu po druhej svetovej vojne prežil v tieni nezmyselného prenasledovania napriek tomu, že „znaleckými posudkami bolo preukázané, že hospodárski činitelia, akým bol aj on, vykonali všetko, čo mohli v prospech Slovenska, a využili na obranu Slovenska všetky možnosti. Slovenská národná banka pri riešení menovo-hospodárskych problémov si počínala odvážne a nekompromisne čelila všetkým výpadom smerujúcim k ožobročeniu slovenského ľudu“, toto vyriekol Národný súd v Bratislave v roku 1946 pri oslobodzujúcom rozsudku nad ním. Už o tri roky však iný súd – brniansky, bol inej mienky...

Budova Slovenskej národnej banky, ktorú úspešne riadil Imrich KARVAŠ.

Imrich Karvaš – okrem funkcie guvernéra aj predsedu Najvyššieho úradu pre zásobovanie, čo bola cez vojnu vážna funkcia – bol štyrikrát odsúdený. Najprv gestapom vo februári 1945 na trest smrti (nestihli ho vykonať), potom Národný súd vyniesol oslobodzujúci rozsudok a potom ho dvakrát odsúdili komunisti. Keď odmietol s nimi spolupracovať, v máji 1949 ho obvinili z velezrady a odsúdili za „neudanie trestného činu“ na dva roky. V roku 1953 bola v rámci B-akcie (teda „bytovej“ akcie) celá jeho rodina vystahovaná z Bratislavy a ešte v roku 1958, hoci už päť rokov boli Stalin i Gottwald „po smrti“, odsúdili ho za špionáž a velezradu na sedemnásť rokov! Darom ho po roku 1960 postupne rehabilitovali, život dožil v ústraní.

■ KRUTÉ ROKY

V krutých rokoch uprostred 20. storočia trpela celá slovenská elita. Značná časť musela emigrovať a vo väzeniach od Leopoldova po Valtice sedeli v tých istých celách tí, ktorých neodsúdili na smrť: Gustáv Husák či

Eugen Löbl spolu so Šaňom Machom. Pavol Števec o tom napísal: „(Protislovenská) kampaň mala prísny a presný takticko-ideologický zámer: zbaviť národ národnosti či aspoň niektorých jeho atribútov.“

V roku 1925 bol Karvaš promován na právnickej fakulte v Bratislave, získal štipendium a študoval hospodárske právo v Paríži a Štrasburgu, prednášal na Sorbone, v Nemecku, v Anglicku aj doma na právnickej fakulte, kde sa v roku 1930 habilitoval za docenta a v roku 1940 bol riadnym profesorom národného hospodárstva na Slovenskej univerzite v Bratislave. Bol tajomníkom Zväzu slovenských bánk, spoluorganizátorom jazdu mladej generácie v Trenčianskych Tepličiach, generálnym tajomníkom Národohospodárskeho ústavu Slovenska a Podkarpatskej Rusi, aj ministrom obchodu v jednej z posledných česko-slovenských vlád na jeseň 1938. V roku 1940 bol spoluzakladateľom dnešnej Ekonomickej univerzity v Bratislave. Napísal učebnicu Zákady hospodárskej vedy, z ktorej sa

Prezident J. Tiso ho vymenoval za guvernéra banky napriek upozorneniam, že I. KARVAŠ je slobodomurár a socialista.

však slovenskí ekonómovia nesmeli učiť...

■ PRAMEŇ ÚSPECHOV

Sám Karvaš sa priznal (v svojich pamätiach V pazúroch gestapa), že „(v roku 1933) som sa dostal so Šrobárom do úzkeho osobného styku. Vtedy som sa stal členom bratislavskej slobodomurárskej lóže, ktorej členom bol aj Šrobár“. Neskôr „štúdium a práca v oblasti hospodárskej politiky“ prispeli k tomu, že svoj „postoj k česko-slovenskej centralistickej politike postupne zmenil“. Bol spoluzakladateľom politicko-hospodárskeho hnutia známeho pod menom „regionalizmus“: na jednej strane čo najviac decentralizovať silne zbyrokratizovanú štátnu výkonnú moc, ale pritom zachovať pevnú jednotu česko-slovenského štátu. A napokon pomáhal dokazovať, že samostatná slovenská štátnosť môže byť ekonomicky prosperujúca.

V marci 1939 mal nastúpiť na miesto profesora na Karlovej univerzite, keď však videl státisíce hajlujúcich Čechov na Václavskom námestí,

vrátil sa do Bratislavy. Jozef Tiso ho vyzval na spoluprácu, ponúkol mu post guvernéra Slovenskej národnej banky. Karvaš upozornil Tisa, že nie je vhodná osoba na toto miesto, lebo má všetky možné nedostatky – slobodomurár socialistického presvedčenia, manželka je Češka. Tiso na to, že o všetkom vie: „Nechcem od vás, aby ste robili politiku, ale aby ste dali k dispozícii svoje odborné znalosti, lebo mladý slovenský štát potrebuje každého človeka!“

Odborná znalosť u Tisa prevládala, čo je aj z dnešného pohľadu pozoruhodná vec. Chcel mať na čele centrálnej banky muža v určitom zmysle opozičného zmysľania, ktorý by chránil najmä menu. Angažovanie mužov – ako Karvaš, Zaťko či Pružinský, bolo dôležitým prameňom ekonomických úspechov prvého slovenského štátu.

■ LÍSTKY A KURZY

Prijímali celý rad opatrení, cieľom ktorých bola obrana slovenských záujmov. To bol – vedno so zákonom o podpore investovania – základ rela-

Možno najväčším posmrtným uznaním pre prof. Imricha KARVAŠA je pomenovanie ulice v hlavnom meste, na ktorej sídli po roku 1993 Národná banka Slovenska.

tívne silnej slovenskej koruny, ktorú počas celej vojny nesprevádzal lístkový pridelový systém. Karvaš napísal: „Gestapo tvrdilo, že som preto nezaviedol lístkový systém a povinné dodávky poľnohospodárskych produktov, lebo som chcel zabrániť vývozu prebytkov do Nemecka. Samozrejme som im nepovedal, že naozaj majú pravdu, že sme vedome nevykazovali – ani slovenským orgánom – prebytky.“

Lístkový systém u nás zaviedli až po vojne – prvého novembra 1945 v rámci reformy, pri ktorej sa silná slovenská koruna zjednotila s protektorátnou v kurze 1 : 1, čo slovenskí odborníci odmietali. Pravda, po návrate z koncentračného tábora Karvaš už nemal šancu vplyvať na ďalší osud slovenskej meny. Bol predsedom Medzinárodného výkonného výboru kúpeľov a venoval sa práci na právnickej fakulte.

A čoskoro prišli súdy a prenasledovanie. Roky väzenia ho zdravotne ťažko poznačili. On, ktorý sa zaslúžil o slovenskú centrálnu banku, o slovenskú menu, hospodársky zabezpečil SNP, trpel práve pod vládou tých, ktorí sa na povstanie odvolávali. Medzi procesmi, väzením i po ňom ako invalidný dôchodca poberal dôchodok 480 – 625 korún. Umrlel ako nemajetný (keď ho v roku 1949 odsúdil Štátny súd v Prahe na stratu majetku, zistilo sa, že Karvaš nemá nič, angažovanie sa za „slovenské veci“ teda nevynáša), takmer úplne slepý 20. februára 1981 po treťom infarkte.

Dielo Pavla Emanuela DOBŠINSKÉHO je základ slovenskej folkloristiky Slovenský Homér sa zrodil v Slavošovciach

Peter CABADAJ – Foto: archív SNN

Obec Slavošovce v spolupráci s Maticou slovenskou a ďalšími partnermi pripravujú pri príležitosti sto deväťdesiateho výročia narodenia Pavla Dobšinského spomienkové podujatie na tohto významného príslušníka štúrovskej generácie, ktoré sa uskutoční 16. marca 2018 v jeho rodnej obci Slavošovce.

Folklorista, básnik, prekladateľ, literárny kritik, publicista Pavol Emanuel Dobšinský sa narodil 16. marca 1828 v Slavošovciach. Absolvoval gymnáziá v Rožňave a Miškovci, od roku 1840 študoval na evanjelickom lýceu v Levoči, kde sa aktívne zapájal do činnosti Jednoty mládeže Slovenska. Po úspešnom ukončení štúdií (1850) bol tajomníkom evanjelického farára, etnografa a zberateľa ľudových textov Samuela Reussa v Revúcej. Ten podnietil jeho zberateľské a vyda-

vateľské sklonov v oblasti ľudovej slovesnosti. Neskôr pôsobil ako pomocný redaktor Slovenských

pohľadov, kaplán v Brezne a Rožňavskom Bystrom a profesor na lýceu v Banskej Štiavnici (1858

– 1861), kde redigoval časopis Sokol. Od roku 1861 bol farárom v Drienčanoch.

Literárne sa Dobšinský začal prejavovať počas levočského štúdia. Písal vlastenecké a alegorické básne inšpirované ľudovou poéziou, neskôr pretváral do veršovej formy ľudové povesti a anekdoty. Osobitnú pozornosť však venoval najmä zbieraniu ústnej prozaickej ľudovej slovesnosti. Spolu s A. H. Škulétym zostavil a vydal súbor fantastických rozprávok s názvom Slovenské povesti (1858 – 1861).

Vrchol jeho zberateľského úsilia predstavuje osemväzkové dielo Prostonárodné slovenské povesti (1880 – 1883). Okrem fantastických rozprávok sú v ňom zastúpené aj anekdotické príbehy, ľudové podania stredovekých textov, zvieracie rozprávky, miestne povesti, krátke prozaické útvary a podobenstvá s realistickými črtami. Dobšinský v diele zachoval a kreatívne uplatnil všetky znaky slovenskej ľudovej rozprávky, vyjadrovacie prostriedky odzoroval zo živej ľudovej reči, dialógy sú poznačené ľudovým hovorovým štýlom.

Zobierané texty pred publikovaním výrazne podriadil mravnostnej cenzúre, čím ich zvalil pôvodnej erotikosti a šľavného humoru. Vďaka týmto zásahom sa prozaická ústna ľudová slovesnosť, ktorá pôvodne nebola určená ako rozprávania pre deti, stala obľúbeným a odporúčaným čítaním práve pre túto vekovú skupinu.

Dobšinského vydania ľudových rozprávok významne prispeli k upevneniu postavenia spisovného slovenského jazyka a stali sa základnými dielami našej folkloristiky. Popredný spisovateľ, esejista a bývalý predseda Maticy slovenskej Vladimír Mináč výstižne nazval Pavla Dobšinského slovenským Homérom. Doslova uviedol: „A ešte mnoho a mnoho generácií príde, ustavične bude prichádzať k Dobšinskému, lebo mnohé, čo dnes skvele cvendží slávou a šíravami sveta, časom vybledne ako staré plátno, ale Dobšinského povesti budú, kým bude slovenská reč.“

Životný príbeh Pavla Dobšinského sa s definitívnou platnosťou uzavrel 22. októbra 1885 v Drienčanoch.

Divadelné predstavenie *Návrat k našim koreňom* v Nitre

Aktuálne posolstvo Svätoplukových prútov

Nikola RECHTORISOVÁ, Dom MS v Nitre

Premiéra popularizačného divadelného predstavenia *Návrat k našim koreňom* na motívy povesti *O troch prútoch mala* v meste pod Zoborom u divákov mimoriadny úspech. Autor scenára a hudobného spracovania Róbert Žilík a režisér Rudolf Jurenka spracovali známu povesť o Svätoplukovi a jeho troch synoch z čias tohto veľkomoravského panovníka a na jej inscenovanie sa podujali Matica slovenská, Odbor Mladej Matice a Dom Matice slovenskej v Nitre v rámci hlavných aktivít Matice slovenskej na rok 2018.

Popularizačná inscenácia *Návrat k našim koreňom mala* v meste pod Zoborom zaslúžený úspech.

Predstavením, ale aj celou paletou sprievodných akcií nitrianski matičiari poukázali na dôležitosť hľadania vlastných koreňov od najstarších čias ako neoddeliteľnej súčasť národnej kultúry a budovania pozitívneho vzťahu k nej s dôrazom na mladú generáciu. Príťažlivý tvar inscenácie vznikol zo spolupráce manželov Žilíkovcov a Tomáša Blažeka s hudobným združením Rodol'ubert igris, so Starým divadlom Karola Spišáka v Nitre, s hercom Romanom Valkovičom, s tanečníkmi a so speváčkami z FS Sečkář, so šermiarskym zoskupením Bojar Nitra a speváčkou skupi-

V hľadisku bolo nemálo krojovaných diváčok.

nou Nevädza. Súčasťou projektu boli aj remeselné trhy, na ktorých si návštevníci mohli zadovážiť výrobky z tradičných materiálov alebo knihy a obrazy prezentujúce slovanskú a ľudovú tematiku. Nechýbalo tiež pohostenie, ktoré tvorili čerstvo upečené cibuľové koláče, domáci žitný chlieb či voda z okolitých prameňov a mnohé iné špeciality. Zaujímavým doplnkom bol filatelistický exponát predsedu Klubu filatelistov 52-51 Nitra Milana Šajgala a výstava ornamentov Štefana Leonarda Kostelničáka, ktorú doplnili výtvy detí z MŠ Alexyho inšpirované slovenským ornamentom.

Turčania vyslovili vďaka predsedovi a vedeniu Matice slovenskej

Rokovali o zlepšení spolupráce a pôsobenia

Viliam KOMORA – Foto: autor

S príchodom marca sa na prvom rokovaní zišla Oblastná rada MS Turiec, na ktorom jej predseda a tajomník MS Viliam Komora oboznámil predsedov turčianskych matičných miestnych odborov s informáciami z ústredia a matičnými „novinkami“. Sprostredkoval im aj fakty o financovaní projektov miestnej a regionálnej kultúry. Aktuálne údaje doplnil člen dozorného výboru MS a predseda Krajskej rady MS Žilinského kraja Milan Stromko, ktorú súčasne vyzval na efektívnejšiu spoluprácu miestnych odborov.

Matičiari z Turca okrem iného prebrali problematiku tvorby kroník a celkový prístup ku kronikárstvu, k čomu boli zamerané vystúpenia Jána Lučana, JUDr. Lubomira Liskaja, Boženy Blahušiakovej, Mgr.

Vlasty Kubizňovej, Mgr. Miroslavy Kováčovej či Taľany Sivovej. Spoluprácu s Úniou žien Slovenska, so Slovenským zväzom protifašistických bojovníkov aj so školami akcentovala členka výboru MS Anna Dubovcová a jej vystúpenie doplnila doc. Jaroslava Brincková. Spoločne vyjadrili poďakovanie predsedovi MS JUDr. Mariánovi Gešperovi, tajomníkovi MS Viliamovi Komorovi a vedeniu MS za pomoc a podporu za zachovanie osemročného štúdia na Gymnáziu Turčianske Teplice. Spomenuli tiež, že vďaka za to vyjadril Matici sloven-

Predsedovia matičných odborov z Turca na prvom tohtoročnom rokovaní.

skej aj turčianskoteplický primátor Mgr. Igor Hus. Okrem iných aktuálnych a potrebných tém sa Miroslav Miert upriamil i na problematiku žien a spolku Živena, ale spomenul tiež nedávnu storočnicu rodáka zo

Sučian Rudolfa Petráka, prvého Slováka na newyorskej opernej scéne, držiteľa viacerých významných ocenení. Hovoril aj o iných témach, najmä o folklorizme a o priestore pre Maticu pri jeho rozvoji. Doktor Lubomír Liskaj sa pridal pripomenutím päťdesiateho výročia úmrtia vynikajúceho slovenského akademického maliara Miloša Alexandra Bazovského, rodáka z Turian, ktorý bol aj prvý predseda tamojšieho MO MS, a pridal informácie i o činnosti mestského múzea. Docentka Jaroslava Brincková hovorila o práci a činnosti kultúrnych a osvetových stredísk, čo sa ako alternácia porovnáva s MS, lenže len Matica slovenská primárne zohľadňuje národné hodnoty, pričom to je jej neoceniteľné a nenahraditeľné poslanie v celej spoločnosti. Pravdaže, uvádzame len niektoré z množstva tém, námetov a činností, ktoré prebrali turčianski matičiari na svojom zasadnutí. Práve táto často drobná, ale o to významnejšia práca dokazuje opodstatnenie a význam našej Matice slovenskej.

Mladí matičiari pripravujú Národný zraz, chcú aj lepšiu propagáciu

Najbližšie plánujú výstup na staroslávny Devín

Marek NEMEC – Foto: Mladá MATICA

Mladá Matica aj v tomto funkčnom období pokračuje v úspešnom rozvíjaní národných aktivít pre slovenskú mládež i širšiu verejnosť vo všetkých krajoch Slovenska. V súčasnosti je tak jedinou fungujúcou národnou a mládežníckou organizáciou, ktorá vyvíja reálnu vlasteneckú činnosť a má početnejšiu členskú základňu so zastúpením svojich odborov po celej krajine.

Mladí matičiari sa čoraz intenzívnejšie sústreďujú na konkrétne úlohy. Ich zámerom je modernými metódami zodpovedajúcimi 21. storočiu osloviť súčasnú generáciu slovenskej mládeže.

V duchu naplnenia týchto cieľov rokovali 23. februára členovia výboru Mladej Matice prvýkrát v tomto roku. Toto zasadnutie bolo o to symbolickejšie, že sa uskutočnilo v druhej historickej budove Matice slovenskej v Martine. Najprv si pripomenuli 130. výročie úmrtia prvého predsedu Slovenskej národnej rady, vedúcej osobnosti Slovenského povstania z rokov 1848 – 1849 a veľkého syna národa Jozefa Miloslava Hurbana. Mladí matičiari zhodnotili, že Hurban nemá svoje miesto iba v oblasti politiky a literatúry. Bol najmä veriacim človekom, evanjelickým kňazom a teológom, ktorý sa zodpovedne stal k svojmu povolaniu.

Keďže práve rok 2018 je rokom takzvaných osmičkových

Výbor Mladej Matice sa na prvom tohtoročnom stretnutí sústredil na prípravu Národného zrazu MM, ale tiež na aprílový výstup na Devín.

výročí, medzi mladými matičiarmi sa rozptýla dlhá diskusia o príprave a realizácii Národného zrazu Mladej Matice, ktorý

už dlhodobo patrí medzi ich hlavné a tradičné podujatia. Najviditeľnejším výsledkom týchto zrazov je fakt, že sa neustále

prehľubuje spolupráca predsedov odborov MM. Mladí matičiari z rôznych kútov Slovenska majú tiež možnosť sa zoznámiť a vymeniť si svoje názory i postrehy z organizovania rôznych menších, ale aj väčších akcií venovaných športu, miestnej histórii, turistike, ochrane životného prostredia, a to vždy so zreteľom na národnú ideu a prilákanie mladých ľudí do mladomatičného hnutia. Viacerí účastníci prichádzajú na zraz ako sympatizanti a často odchádzajú už rozhodnutí aktívne prispieť k matičnému a národnému hnutiu. Národný zraz už pravidelne plní očakávania, aké sa doň vkladajú. Keďže pred 170 rokmi bojovalo rodiace sa Slovensko proti národnostnému útlaku zo strany iných národností, členovia výboru MM sa zhodli, že bude symbolické si počas tohtoročného národného zrazu pripomenúť udalosti súvisiace so Slovenským povstaním a vznikom Slovenskej národnej rady v roku 1848. Táto udalosť je o to symbolickejšia, že dnes sa mladá generácia stretáva s ešte silnejším nepriateľom: neznalosťou vlastných koreňov a pohodlnosťou spoznávať svoje národné vývojové predurčenie v priestore moderných dejín.

Výbor MM ďalej rokoval o pláne svojej rôznorodnej práce a aktivít. Rovnako sa zaoberal zvýšenou propagáciou mladomatičného hnutia vo vzťahu k verejnosti.

MATICNÉ DEPEŠE

Maroško hodnotil

V breznianskom Meštianskom dome sa koncom februára uskutočnilo valné zhromaždenie tamojšieho Klubu Martina Rázusa Maroško a ako pripomenul na úvod správy o činnosti v roku 2017 predseda klubu M. Kováčik, bolo čo hodnotiť, keďže sami alebo spoločne s MO MS, s vedením mesta Brezno, s Horehronským múzeom alebo s kolegami zo Spolku Martina Rázusa v Liptovskom Mikuláši pripravili takmer dve desiatky podujatí. Spomedzi nich treba vyzdvihnúť šestnásť ročník Cykloturistického maratónu po stopách Martina Rázusa alebo celoslovenské spomienkové stretnutie na osemdesiate výročie úmrtia tejto významnej osobnosti.

Začínajú s obnovou

Na historickú prvú budovu Matice slovenskej v centre Martina, kde v súčasnosti sídli Literárne múzeum Slovenskej národnej knižnice, bol viac rokov neradostný pohľad, keďže si vyžadovala nevyhnutnú renováciu a na stavebné práce neboli financie. To všetko už je minulosť, lebo rekonštrukcia objektu za vyše dva milióny eur sa má začať ešte v tomto roku. Práve prebieha revízia rozsiahlych zbierok a fondov knižnice, ktoré sa do konca marca majú premiestniť do náhradných priestorov, aby sa na budove mohli začať obnovné stavebné práce.

Zlaté šesťdesiate roky

Šesťdesiate roky minulého storočia popri spoločenskej aktivizácii priniesli v bývalom štáte Čechov a Slovákov aj veľkú akceleráciu kultúrnej sféry. Zlatý vek československej kultúry v utorok 13. marca v parížskom Maison de l'UNESCO priblížilo podujatie stálych delegácií oboch krajín pri tejto inštitúcii, kde s návštevníkmi debatoval jubilujúci mím prof. Milan Sládek a pre návštevníkov pripravil aj projekciu Oscarom oceneného filmu režiséra Jiřího Menzela *Ostro sledované vlaky*.

Podporili Slovesnú jar

Po dvoch rokoch nútenej správy sa centrum Turca vymanilo konečne z finančných pút a vďaka dobrej finančnej kondícii mohli mesto Martin rozdeliť prvé dotácie. Potešujúce je, že v kultúrnej sfére sa tritisíc eur ušlo aj Slovenskému literárnemu ústavu Matice slovenskej na Slovesnú jar 2018.

Krehká krása v Lučenci

Kraslice od výmyslu sveta, zhotovené najrozmanitejšími technikami od tých najstarších od 17. storočia, keď sa vzory na vajíčka leptali octom, až po moderné madeirové vyrobené zubnými vrtákami, predstavuje od začiatku tohto týždňa výstava v Dome Matice slovenskej v Lučenci. Súčasťou výstavy, ktorá potrvá do 3. apríla, budú aj ďalšie predmety spojené s veľkonočnými sviatkami a ich tradičným koloritom.

Pripravil Emil SEMANCO

OČAMI MATICE

Preskákali sme si kdečo. Premleli sa okolo nás pravičiari, ľavičiari aj extrémisti rôzneho druhu. Matica však vydržala, kým mnohé okolo už zapadlo do hĺbky dejín, my sme stále tu a vo všetkých podobách. Matica je iná na východe, iná v Bratislave a iná v Komárne. Ukladá, uchováva, tvorí, vzdeláva, súťaží, robí mnoho vždy s jediným cieľom. Pracovať pre národ a pre vlasť. Tvorí hodnoty, ktoré prežijú politiku a prežijú aj nás.

Čas plynie, Matica ostáva

Dnes je trochu väčšia potreba poukazovať na odkaz našich otcov. Aby sa nezabudlo, odkiaľ náš národ pochádza a kam smeruje. Dnes a denne matičiari z radov folkloristov či osvetárov, ľudí ochotných spraviť niečo pre svoju vlasť vkladajú srdce do svojej práce. Žiaľ, často ostáva nepovšimnutá najmä pre svoju samozrejmosť. Je však viac ako isté, že má svoj zmysel. Všetko okolo nás sa mení, podlieha prchavej móde a pri tej naliehavosti zmeny pre zmenu sa často zabúda na to dôležité. „Ak neuchováme odkaz našich otcov, budeme nútení znova vybojovať ten boj, ktorí oni už vybojovali pre nás.“ Najmä v týchto pohutých časoch je stabilita, tradícia, pokora, zachovanie pokoja a kontinuálna práca tou najväčšou devízou. Áno, aj v Matici to občas zaškrípe, padnú tvrdšie slová, ale vždy nás spája odkaz našich otcov, čo nás ženie vpred. Matica stála pri zrode nášho štátu, našej svojbytnosti, nášho jazyka. Boli to matičiari, ktorí uchovávali a zbierali ľudovú slovesnosť dávno predtým, ako to bolo také moderné, ako je to moderné dnes. Boli to matičiari, kto uchovával kroje a združoval ženy, aby sa navzájom učili, ako sa vyšívajú vzory z tej a tej dedinky. Boli to matičiari, kto pracne zapisoval tisíce našich ľudových piesní. A budú to matičiari, kto v tom všetkom bude pokračovať, aj keď Európska únia prestane tlačiť peniaze do ľudovej tvorby. A tí, ktorí sa teraz tak hrdo hlásia k folkloru, razom naň zabudnú. A to je aj základná odpoveď na nezmyselnú otázku, či aj dnes má Matica zmysel. Má, pretože na rozdiel od všetkých okolo matičiar pri svojom štáte a národe stojí, či sa to práve hodí, alebo bude za to bitý. A je úplne jedno či v Žiline, v Martine, alebo v Komárne.

Josef ČERNEK

OPRAVA

V SNN 10 sme na strane 12 v rubrike Očami matičiara uvrejnili článok druhého podpredsedu Matice slovenskej Mareka Nemca. Omylom sme však ako autora uviedli Jána Marka. Autorom i čitateľom sa OSPRAVEDLŇUJEME.

 vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.

Prichádzame o vzácne dedičstvo, ktoré nám aj v sadoch zanechali predkovia

Chráňme si vzácny genofond odrôd

Miroslav BORCOVAN – Foto: Ján VALOVIČ

Kálničania boli oddávna známi pestovatelia. Ovocie bolo významným zdrojom ich obživy a ovocné sady i so sušiarňami ovocia, ktoré obec obklopovali, boli jej neodmysliteľnou súčasťou. Znalosti z pestovania a ošetrovania ovocných stromov sa dedili v rodinách, odovzdávali sa aj medzi obyvateľmi navzájom a mali obdivuhodnú úroveň. Časy sa zmenili a najmä mladí ľudia, ktorí nie sú už odkázaní na tento druh príjmu, uprednostňujú heslo: Za peniaze všetko a ovocie nakupujú v supermarketoch, aj keď je neraz pochybnej kvality.

Miestnemu odboru Matice slovenskej v Kálnici nie je ľahostajné, že ovocinárstvo po „útlme“ niektorých činností v poľnohospodárskom družstve už nie je tým, čím bývalo, strácajú sa na miestne podmienky vyšľachtené odrody, vysadené sady pustnú a akoby nebolo nasledovníka po takých nezištných odborníkoch ako Tibor Valovič, známy včelár, pestovateľ a chovateľ, ktorý rád odovzdával iným bohaté teoretické vedomosti i praktické skúsenosti. Zdá sa však, že v Kálnici tradíciu nezradia. Prvú marcovú sobotu tu pripravili v sade u Ing. Ondreja Ševčíka, absolventa Poľnohospodárskej univerzity so špecializáciou na ovocinárstvo a zároveň i podpredsedu miestneho poľnohospodárskeho družstva, ukážku jarného rezu ovocných drevín. Aj keď silné mrazy v tom čase marili zábery, akcia dopadla nad očakávanie dobre. Na ukážku prišli dve desiatky záujemcov, ktorým inžinier Ševčík ukázal praktické

Inžinier Ondrej ŠEVČÍK, predseda PD v Kálnici, pri praktickej ukážke rezu ovocných stromov.

postupy pri reze stromov aj krov a zdôraznil, čo treba robiť, aby sme dosiahli nielen veľkú úrodu, ale najmä kvalitu ovocia. Mnohí si pri názornom výklade uvedomili, kde robili chyby, čo by mohli vo svojom sade uplatniť a najmä, aby

k pestovaniu ovocia a bobulovín v budúcnosti pritiahli aj mladšiu generáciu ako záruku pokračovania v úsilí zachovať v tejto upomínanej dobe aj toto dedičstvo našich predkov. Nebude to jednoduché, ale za snahu to stojí.

Matičiari z Istebného pripravili jedinečné podujatie

Čvachtačka pre ľadové medvede

Pavol STUHLÝ, predseda MO MS v Istebnom

Donedávna bolo treba ortuť v teplomere dvíhať horiacou zápalkou. A práve keď mrzlo, až prašťalo, pripravili matičiari z Istebného spoločne s Obecným športovým klubom Čvachtačku v miestnom potoku. A hneď treba hoc aj drkotajúcimi zubami povedať, že sa napriek atmosférickým mínusom vydarila na jednotku s plusom...

Keď vonku mrzne, až praští, vtedy sa k mrznúcim potokom a jazerám vyberajú dvojnohé ľadové medvede ako v minulých dňoch v Istebnom...

Prišli otužilci z Oravskej priehrady, Turčianske nanuky z Martina, Beľanské ľadové medvede z Ružomberka, ale aj ďalší z Dolného Kubína, Veličnej aj domáci z Istebného – dokopy z devätnástich oddielov a klubov. Teplota vody okolo bodu mrazu o oni si ešte aj vyspevovali. Nejednému divákovi z početného povzbu-

dzujúceho publika behali zimomriavky pod kožuchom, ale tí, čo sa odvážili do ľadovej potochnej vody, si „čvachtačku“ užívali. Prijemným prekvapením bola aj účasť otca viacnásobného svetového šampióna v kultúristike Jožka Tatarku, ktorý kúpeľ tiež zvládol závideniahodne. Jedinečnú atmosféru športového podujatia umocnila

rozvonjavajúca kapustnica, šišky aj milé skromné občerstvenie, za ktoré sa patrí poďakovať rodine Lackovcov, aj za láskavé poskytnutie priestorov, kde tých uzimenných rozhovoroval akordeónom Davidko Turňa. Vďaka patrí aj starostke obce a tiež aj mladým matičiarom, ktorí to vlastne všetko najprv spískali...

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V Slovenských národných novinách č. 8 sme uvrejnili profilovú reportáž o významnom slovenskom medzivojnovom politikovi Milanovi Hodžovi a boli sme zvedaví, akú najvyššiu funkciu v zastával v spoločnom štáte Čechov a Slovákov? Správna odpoveď: Bol ministerský predseda. Spomedzi mnohých správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Monika Haščáková, Spišská Nová Ves; Anton Szaló, Trnava; Ján Ďurkovič, Poprad. Aj dnešnú kvízovú otázku venujeme významnej slovenskej osobnosti, ktorá sa zaslúžila nielen o to, že slovenská koruna mala v čase prvej Slovenskej republiky napriek vojnovým časom silnú pozíciu, ale aj o to, že sa do centra SNP presunuli finančné a materiálne zdroje na jeho zabezpečenie. **Ako sa volal tento guvernér Národnej banky?** Odpovede posielajte na redakčnú adresu našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej do 23. marca.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

- 17. marca**
– stosedemdesiat rokov čo uhorský snem vymenoval prvú uhorskú vládu, ktorá v ten deň aj zasadla v Bratislave; premiérom sa stal Lajos Batáň, ministrom financií Ľudovít Košút (1848)
– pred sto štyridsiatimi piatimi rokmi sa vo Veľkom Slavkove narodil MUDr. Michal Guhr (1873 – 1933), zakladateľ Spolku turistov a alpinistov, organizátor prvých lyžiarskych pretekov na Slovensku, šéfkleťár sanatória v Tatranskej Polianke, ktoré je aj po ňom pomenované
- 18. marca**
– pred tristo piatimi rokmi obesili v Liptovskom Mikuláši legendárneho zbojníckeho kapitána dvadsaťpäťročného Jura Jánošíka
– dvostopäťdesiat rokov, čo sa vo Vrbovom narodil Jozef Emmanuel (1803 – 1890), spoluzakladateľ Matice slovenskej
– stoosemdesiat rokov, čo Bratislavčania vyzbierali úctyhodnú sumu štrnásťtisíc zlatých na pomoc vytopenej Pešti, bratislavskí študenti na voze priniesli jej obyvateľom sto veľkých pečov chleba a šesťdesiat funtov bryndze (1838)
– uhorský snem v Bratislave v roku 1848 prijal zákon o zrušení poddanstva; 170. výročie
– pred sto šesťdesiatimi piatimi rokmi umrela vo Viedni životná láska Ľudovíta Štúra Adela Ostrolúcka vo veku dvadsaťdeväť rokov (1824 – 1853)
- 19. marca**
– v roku 1793 sa v Trstenej narodil Ján Koiš, lexikograf, zakladajúci člen Spolku milovníkov reči a literatúry slovenskej; 225. výročie
– stopäť rokov od narodenia sochára prof. Rudolfa Pribiša z Rajca, dlhoročného rektora VŠVU (1913 – 1984)
– pred dvadsiatimi rokmi (1998) dosiahla slovenská polárna expedícia, ktorú viedol doc. RNDr. František Kele, severný pól, na ktorom zanechala sklenú plastiku sochára Jána Zoričáka Arktický kvet
– desať rokov, čo umrela maliarka Viera Žilínčanová (1933 – 2008), manželka maliara Michala Jakabčica
- 20. marca**
– v roku 1488 (pred 530 rokmi) vyšlo prvé tlačené vydanie Kroniky Jána z Turca, jeden z významných prameňov našich dejín
– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil výtvarník, karikaturista a filmár Viktor Kubal (1923 – 1997), klasik slovenského humoru
– päťdesiatpäť rokov oslavuje predseda valného zhromaždenia OSN Miroslav Lajčák
- 21. marca**
– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi sa stal prezidentom ČSR Antonín Zápotocký a predsedom vlády Viliam Široký (1953)
- 22. marca**
– pred sto desiatimi rokmi sa uskutočnila najväčšia masová akcia v zahraničí za práva Slovákov: v sedemsto českých a moravských mestách a mestečkách sa v rovnakom čase uskutočnili masové zhromaždenia proti národnostnému útlaku v Uhorsku, organizátorom bol český Sokol (1908)
- 23. marca**
– tridsať rokov od smrti najväčšieho slovenského podnikateľa v Amerike a dlhé roky aj predsedu Svetového kongresu Slovákov Štefana Bohuslava Romana (1921 – 1988)

(jč)